

ΠΟΙΑ ΜΕΣΑ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥΝ ΤΕΛΙΚΑ ΣΕ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥΣ ΜΕΤΑΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥΣ ΜΕ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ, ΝΕΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ;

ΝΙΚΗΤΑΣ ΛΙΟΝΑΡΑΚΗΣ

Το άρθρο αυτό, σε μια πρώτη μορφή, αποτέλεσε την εισήγηση των γράφοντος στη συνάντηση των Ανωγείων Κορήτης, τον Αιγαίνοντο τον 1984 με θέμα: «Μαζικά μέσα ενημέρωσης & ο ρόλος τους στην πολιτική και τον πολιτισμό».

Ποιοι εκδημοκρατισμοί, για ποια Μ.Ε.

A. Επίκαιρο σήμερα το αίτημα του εκδημοκρατισμού των Μέσων Ενημέρωσης (Μ.Ε.).

Ίσως μάλιστα το ίδιο επίκαιρο με τα Μ.Ε. και το βάρος τους στις σύγχρονες κοινωνίες. Μπαίνοντας πια, όλο και περισσότερο, στην εποχή «της επικοινωνίας και των Μ.Ε.», όπως αποκαλούν την εποχή μας, τα ζητήματα αυτά, βρίσκονται συνέχεια στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος.

Κεντρικό θέμα, πρόβλημα που προκαλεί τις πιο μεγάλες διενέξεις, κύριο θεωρητικό ζήτημα, ο εκδημοκρατισμός τους.

— Που μία του πλευρά, η πιο επίκαιρη ίσως, είναι η ανάγκη πολυφωνικής έκφρασης όλων των κομμάτων, μιας σύγχρονης δημοκρατίας σαν την ελληνική. Η σοδαρότητα του προδρήματος, η ωριμότητα των συνθηκών για την επίλυσή του καθώς και οι έντονες πολιτικές διαμάχες που προκαλεί, το φέροντας συνέχεια στο προσκήνιο της δημοσιογραφικής επικαιρότητας.

— Ζητήματα εκδημοκρατισμού θέτονταν επίσης και οι νέες τεχνολογίες. Η δορυφορική τηλεόραση, η καλωδιακή, τα υπερεθνικά κέντρα μετάδοσης λόγου και εικόνας κλπ. Το ποιός θα τα ελέγχει ή το πώς θα μπορέσουν να λειτουργήσουν απελευθερωτικά για τον άνθρωπο, απασχολεί ήδη επιστήμονες, κόμματα και έθνη ολόκληρα.

— Το ίδιο το ζήτημα του φορέα για τα Μ.Ε., σχετίζεται άμεσα με τον εκδημοκρατισμό τους. Η συνεχιζόμενη αμφισβήτηση του κρατικού μονοπώλιου και του ασφυκτικού κυβερνητικού ελέγχου, βαδίζει παράλληλα με την κριτική του ελέγχου των Μ.Ε., από γενικά οικονομικά συμφέροντα ή συγκεκριμένα πολυεθνικά μονοπώλια.

— Αναμφίβολο στοιχείο εκδημοκρατισμού είναι η απαίτηση των εργαζομένων στα Μ.Ε. να έχουν λόγο για το προϊόν της εργασίας τους.

— Εκδημοκρατισμός είναι και η απαίτηση για «αμεσότητα» και «ζωτανά προγράμματα». Τα κονσερβαρισμένα προγράμματα, πέρα από την έλλειψη ζωτανίας και ενδιαφέροντος, «χάνουν» και στην αμεσότητα της επικοινωνίας με το κοινό. Υστερούν δηλαδή σήμερα, στον τομέα της άμεσης και χωρίς ελέγχους πρόσβασης του κοινού στο τελικό προϊόν.

— Ουσιαστικό στοιχείο εκδημοκρατισμού, είναι η διεύρυνση της θεματολογίας τους και ο πολλαπλασιασμός των ερεθισμάτων τους. Ακόμα περισσότερο ίσως θα έπρεπε να ονομάσουμε εκδημοκρατισμό τη σύνδεσή τους με τα υπαρκτά κοινωνικά προβλήματα. Κάτι που δεν μπορεί να γίνει με παραμορφωτικούς φακούς. (Διασταλτικούς, συσταλτικούς ή διοχετευτικούς).

— Με τον ίδιο χαρακτηρισμό, θα αποδίδαμε, όλα αυτά τα αιτήματα που αποκρούνται τον κάθε λογής πολιτιστικό ιμπεριαλισμό. Συνήθως παίρνουν τη μορφή απαίτησης για «εθνικά προγράμματα» ή απόκρουσης της εισδολής ξένων πολιτιστικών προτύπων.

Όλοι αυτοί είναι «εκδημοκρατισμοί». Επίκαιροι, με διαφορετικό φυσικά ειδικό βάρος ο καθένας, όλοι όμως απαραίτητοι για ένα πολυφωνικό σύστημα Μ.Ε. σε μια σύγχρονη κοινοθύλευτική δημοκρατία.

B: Είναι αυτονόητο βέβαια πως οι «εκδημοκρατισμοί» δεν είναι μόνο αυτοί. Από την ίδια τους τη φύση τα Μ.Ε. είναι τόσο πολύπλοκα, ώστε η απαρίθμηση κάθε αναγκαίου εκδημοκρατισμού, θα χρειαζόταν ειδικές γνώσεις, εμπειρίες και προσεγγίσεις.

Η πραγματοποίηση λοιπόν, όλων αυτών των «εκδημοκρατισμών», θα κλείσει, κατ' ευχήν, όχι μόνο το ζήτημα της πολυφωνίας των κομμάτων σε ποιοτικά ανώτερα και σύγχρονα Μ.Ε. αλλά και θα αποκαταστήσει τη σημερινή αναντιστοιχία, ανάμεσα στην ποιότητα και ποσότητα της αστικής δημοκρατίας, σαν πολύτευμα, με τον εκδημοκρατισμό στα Μ.Ε.

Για κάποιους τώρα που προτείνουν πιο οιζοσπαστικές λύσεις, η ανατροπή του φορέα που ασκεί τον έλεγχο στα Μ.Ε και η μετατροπή τους από «όργανα στην υπηρεσία της αστικής τάξης» σε «όργανα στην υπηρεσία της εργατικής τάξης», ίσως θα είναι η μοναδική αναγκαία και ικανή συνθήκη, για τα «σοσιαλιστικά Μ.Ε.».

G: Υπάρχει όμως ένα αληθινά κρίσιμο ερώτημα: Είναι αρχετοί αυτοί οι «εκδημοκρατισμοί»; Είναι αρκετή η προδρήματική τους για τις κοινωνικές μεταβολές που αχνοφέγγουν; Είναι επαρκή τα όρια του για να περιλαβούν όλους τους μετασχηματισμούς που θα περιλαμβάνει μια σινεχής διεύρυνση της δημοκρατίας; Και για να γίνει πιο συγκεκριμένο.

— Θα ήταν επαρκείς αυτοί οι «εκδημοκρατισμοί», θάλεγε λ.χ. ένας κοινωνιολόγος, σε μια κοινωνία που βαδίζει σε τέτοιους μετασχηματισμούς, ώστε τα πολιτικά υποκείμενα στο εσωτερικό της, θα πολλαπλασιαστούνται: Και μάλιστα, αν σ πολλαπλασιασμός αυτός γίνεται σε βαθμό ποιοτικά και ποσοτικά διαφορετικό από άλλες ανάλογες καταστάσεις στο παρελθόν;

— Θα ήταν επαρκείς, θάλεγε από την άλλη ένας ειδικός στις επικοινωνίες, σε καθεστώς πολλαπλασιασμού των φορέων που, ασκώντας «διοίκηση», παράγουν εξελίξεις;

— Θα ήταν αρχετοί, θάλεγε και κάποιος νομικός, σε μια προστική ανατροπής της ιεραρχίας των ασκούντων διοικητικές λειτουργίες: Και ιδιαίτερα αν οι μεταβολές αυτές αφορούν τη μετατροπή αρμοδιοτήτων σε κατώτερα και πολλαπλάσια δργανα;

— Σε επίπεδο πολιτικής θεωρίας πάλι το ερώτημα θα ήταν το εξής: Αρκούν οι «εκδημοκρατισμοί» αυτοί για μια πορεία

«δημοκρατικού δρόμου» προς τον σοσιαλισμό: Και παραπέδω: Αρκούν για μια προοπτική διεύρυνσης της σοσιαλιστικής δημοκρατίας με στόχο την αυτοδιοίκηση των υποθέσεών τους, από τους πολίτες και την ολοκληρωμένη αυτοδιαχείριση της κοινωνίας;

Δ: Η απάντηση είναι όχι. Δεν επιφρούν και δεν περιλαμβάνουν στα όρια του προβληματισμού τους, τις εξαιρετικά πολύπλοκες και φυσικά πρωτόγνωρες για την ανθρώπινη ιστορία, νέες συνθήκες.

Φυσικά το όχι αυτό, μια που δεν δεσμεύεται από αρέσεις, απαιτεί και ανάλυση και αιτιολόγηση. Που για να είναι πειστικές, θα πρέπει να είναι τεκμηριωμένες, πλήρεις και με αποδεικτικά στοιχεία που να μπορούν να ελέγχονται επιστημονικά.

Κάτι τέτοιο όμως δεν μπορεί να γίνει. Όχι μόνο γιατί δεν περιλαμβάνεται στις προθέσεις ενός εισηγητή σε συνάντηση ανταλλαγής πρώτων επισημάνσεων. Άλλα και γιατί δεν πρέπει να γίνει. Αναδεικνύοντας ένα πρόβλημα του μέλλοντος, που απαιτεί μάλιστα πολλαπλές προσεγγίσεις, αν κάτι έχει αξέια, στη φάση μιας πρώτης επισήμανσης, δεν είναι η τεκμηριωμένη και πλήρης επιχειρηματολογία. Είναι αυτή καθαυτή η επισήμανση. Η ίδια η πηγή των επιχειρημάτων και των προβληματισμών για όλα τα επόμενα, είναι χαρακτηριστική.

Δεν είναι άλλη από την προσωπική εμπειρία και τις αναζητήσεις τόσο στο χώρο των τάσεων που σηματοδοτούν κάποιες τέτοιες προοπτικές κοινωνικών μετασχηματισμών στην ελληνική κοινωνία, όσο και στο χώρο των ΜΕ και πιο ειδικά στο ραδιόφωνο τα 3 τελευταία χρόνια.

H... οκτωβριανή επανάσταση: μια πρώτη στιγμή

«Εύκολος» ο ρόλος αυτού που αναζητούσε τους «δημιουργούς της ιστορίας» στην Πετρούπολη το 1917.

«Εύκολη» λοιπόν και η δουλειά του Ριντ, για να καταγράψει τις πιο διάσημες «10 μέρες που συγχάλισαν τον κόσμο».

«Εύκολη και η αποστολή του κάθε δημοσιογράφου, εκείνες τις μέρες. Έχοντας αναλάβει να πληροφορήσει το κοινό του για την πορεία μιας από τις μεγαλύτερες επαναστάσεις στην ιστορία της ανθρωπότητας, έπρεπε να βρίσκεται συνέχεια δίπλα στα κέντρα των εξελίξεων. Κάτι που είναι εμφανώς διαφορετικό, από την απλή περιγραφή των γεγονότων, που διαδραματίζοταν εκείνες τις μέρες σε κάθε τόπο της Ρωσίας.

Μ' άλλα λόγια, είχε αναλάβει να περιδιαβάνει τις 100 αίθουσες του ζόροφου ινστιτούτου Σμόλνι. Εκεί ήταν η έδρα της Πανρωσικής Κεντρικής Επιτροπής των Σοβιέτ, του Σοβιέτ της Πετρούπολης, της ηγεαίας των Μπολσεβίκων και των Μενσεβίκων, του Λένιν και του Τρότσκι. Μπορεί η επανάσταση να ξέσπασε απ' άκρου σ' άκρο της απέραντης Ρωσίας. Μπορεί οι μάχες να μαίνονταν σε εκατοντάδες μέτωπα. Η καρδιά όμως, μαζί και ο νους της επανάστασης, ο μοναδικός ιεραρχικά προϊστάμενος καθοδηγητής όλης της εξέγερσης, δεν έπαιψε ούτε στιγμή να βρίσκεται στο Σμόλνι.

Οι χιλιάδες κομισάριοι που περιγράφει ο Ριντ και βλέπουμε στα κινηματογραφικά έργα, να ξεχίνονται από το Σμόλνι και να σκορπίζονται στα 4 άκρα της Ρωσίας, δεν είναι μόνο ένα σκηνοθετικό εύρημα. Είναι και η απόδειξη της μοναδικότητας του Σμόλνι σαν κέντρου αγώνα. Οι λίγες χιλιάδες των Μπολσεβίκων, οι πολλές χιλιάδες των επαναστατών, τα εκατομμύρια

των ξεσηκωμένων Ρώσων, έπαιξαν, ούτως η άλλως, ένα καθοριστικό ρόλο στις εξελίξεις. Ένα ρόλο όμως που ήταν εκτελεστικός και πάντα ετεροκαθοριζόμενος μέσα στην ιεραρχημένη δομή του κόμματος των Μπολσεβίκων.

Κάτι τέτοιο φυσικά δεν θα φαινόταν περίεργο, αν είχε γίνει σε προηγούμενες στιγμές της ανθρώπινης ιστορίας. Τότε οι επαναστάσεις, οι πόλεμοι, όλα τα σημαντικά γεγονότα, αντά που, «γεννούσαν εξελίξεις», γινόταν σ' ένα αινιστηρά περιοδικό χώρο. Μέσα στο παλάτι του βασιλιά, στη σκηνή εκστρατείας του στρατηλάτη-πολεμιστή, στην αυλή του αυτοκράτορα ή στο φρούριο του φρουδάρχη.

Η δυνατότητα όμως του Ριντ να γράψει, για την πιο μαζική και λαϊκή επανάσταση στην ιστορία του ανθρώπου, χωρίς να χρειαστεί ν' απομακρυνθεί περισσότερο από 2-3 χλμ. από το Σμόλνι, είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή. Και φυσικά έγραψε την πιο έγκυρη «δημοσιογραφική» ιστορία, που σίγουρα θα υστερούσε, αν επέλεγε την προσέγγιση όλων, περισσότερων και διαφορετικών, εστιών δράσης της φυσικής επανάστασης.

To... Πολυτεχνείο: μια δεύτερη στιγμή

Η αναφορά στη δεύτερη αυτή στιγμή, θα έχει ένα πιο άμεσο και προσωπικό χαρακτήρα.

Στις 17 Νοεμβρίου 1983, οι υπεύθυνοι της ζωντανής φαδιοφωνικής εκπομπής «Μέρα μεσημέρι» προγραμμάτισαν ένα αφιέρωμα στην επέτειο της εξέγερσης του Πολυτεχνείου. Ξεχώρισαν 5 πλευρές που έπρεπε να προσεγγίσουν τα γεγονότα και οι 4 συνεργάτες της εκπομπής, ανέλαβαν, ανάλογα με την ιδιότητα ή τον χώρο που βρισκόταν τότε, από μία πλευρά. Η πεμπτή, ίσως η πιο κρίσιμη, αφορούσε τη δημοσιογραφική προσέγγιση των γεγονότων μέσα στο Πολυτεχνείο και ακόμα περισσότερο, μέσα από το Πολυτεχνείο. Με τη διπλή ιδιότητα του έγκλειστου τότε και του δημοσιογράφου σήμερα, με κάλεσαν ν' ανάλαβω εγώ αυτή την πλευρά. «Πες πως είχες αναλάβει να γράψεις σαν δημοσιογράφος, για τα πιο σημαντικά γεγονότα που διαμόρφωσαν τις εξελίξεις» μου είπαν.

Το δέχτηκα και μου φάνηκε απλό. Αμέτρητες φορές, άλλωστε, είχα συζητήσει για τα γεγονότα εκείνα, ήξερα από πρώτο χέρι ακόμα και κείνα που είχαν διαδραματιστεί σε χώρους που δεν ήμουν παρών, είχα όλα όσα είχαν δημοσιεύει οι εφημερίδες τις μέρες εκείνες και πέρα απ' όλα αυτά, οι αναμνήσεις όλων των στιγμών της κατάληψης, ήταν έντονα βιωμένες μέσα μου.

Αποδραδίς κάθησα να συμμαζέψω τις σκέψεις. Τάχασ! Ήταν η πρώτη φορά που προσπαθούσα να δω το Πολυτεχνείο, με το μάτι του δημοσιογράφου και... τάχασα. Έπρεπε ν' απομονώσω τα γεγονότα που δημιούργησαν τις εξελίξεις, να προσεγγίσω το κέντρο των αποκάσεων. «Μα, αυτό είναι αδύνατο!» είχα σκεφτεί τότε για πρώτη φορά. Ανέτρεξα στα τότε δημοσιεύματα. Τίποτα σχεδόν. Και εκείνοι που τα έγραψαν, χωρίς ίσως να το καταλάβουν και να το θεωρητικοποιήσουν, μιλούσαν για αποστασμένα γεγονότα, περιέγραψαν εσωτερικές εικόνες και κυρία εμεναν στα γεγονότα που προκαλούσαν είτε οι μηχανισμοί καταστολής (αστυνομία, υπουργείο Δημόσιας Τάξης, τανκς κλπ.), είτε η δράση επώνυμων πολιτικών, που σε τίποτα σχεδόν δεν επηρέαζαν τις εξελίξεις. Η εξήγηση φυσικά ήταν απλή.

Κύριο χαρακτηριστικό των γεγονότων της κατάληψης, ήταν η πολλαπλότητα των κέντρων, που προωθούσαν τις εξελίξεις. Αυτή ήταν η κρίσιμη διαφορά, από δημοσιογραφική άποψη φυσικά, με την επανάσταση των Μπολσεύκων.

Στο Πολυτεχνείο, σ' αντίθεση με τις συνθήκες που αντιμετώπιζε ο Ριντ, υπήρχαν ταυτόχρονα:

— Πολλαπλασιασμός των υποκειμένων που με την επιμέρους συμβολή τους συν-καθόρισαν τις τελικές εξελίξεις (συνελεύσεις σχολών, επιτροπές, συντονιστική επιτροπή, μαθητικές και εργατικές συνελεύσεις, αντιδικτατορικές οργανώσεις, αυτοσχέδιες επιτροπές κλπ.).

— Πολλαπλότητα των αυτόνομων κέντρων που με τη δράση τους, ωθούσαν τα πράγματα προς την μία η την άλλη κατεύθυνση.

— Τέλος, αυτό που έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στις παραπάνω παρατηρήσεις, ήταν η έλλειψη κοινού, σταθερού και ενιαίου σημείου αναφοράς που σχεδίαζε και επέβαλλε τον σχεδιασμό του σε ιεραρχικά κατώτερα δργανα. Ανεξάρτητα από το πόσο θετικό ή αρνητικό ήταν αυτό και με την επισήμανση ότι οι αναφορές αυτές δεν συνιστούν πολιτική ανάλυση, το γεγονός αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον από δημοσιογραφική πλευρά.

Η χαλαρή σύνδεση ποικίλων κέντρων που συγχέινουν σε κοινούς στόχους και έλλειψη πυραμιδοειδούς οργανωτικής δομής, αναμφίβολα βάζουν τα Μ.Ε. και τους δημοσιογράφους μπροστά σε νέα προβλήματα και απαιτούν νέες ιδέες.

Θυμάμαι όταν μίλησα τελικά στην εκπομπή, είπα αυτό ακριβώς. Πως ήταν αδύνατο να υπάρξει ένας Ριντ, με τη μέθοδο του Ριντ, για να καταγράψει την εξέγερση του Πολυτεχνείου.

Οι γηγέτες, οι πολίτες και η ιστορία

«...Μέχρι τώρα μαθαίναμε την ιστορία μέσα από τ' ανδραγαθήματα των βασιλέων, των αρχηγών ή των στρατηγών. Και πολύ λίγη σημασία δίναμε σ' αυτά που συνέβαιναν στην κρυφή πλευρά, ας πούμε, της ιστορίας.»

ΝΙΚΟΣ ΣΒΟΡΩΝΟΣ

Καταρχήν, το ότι μάθαμε τις στιγμές της ιστορίας μέσα από τα «ανδραγαθήματα των βασιλέων, των αρχηγών και των στρατηγών» ούτε περίεργο είναι, ούτε παράλογο.

Ακόμα λιγότερο περίεργο και παράλογο είναι το γιατί και το ενδιαφέρον των Μ.Ε. ή το «δημοσιογραφικό μάτι», έμαθαν να πέφτουν αποκλειστικά σχεδόν, στις πράξεις και τις παραλείψεις των ίδιων ακριβώς ανθρώπων. (ή των σύγχρονων διαδόχων τους). Είδηση προκαλεί αυτός που πράγματι επηρεάζει τις εξελίξεις. Και αυτός που άλλαζε την πορεία της ιστορίας ή τα ενεργά πολιτικά υποκείμενα, ήταν πάντα ταυτισμένα με κάποιους γηγέμονες, με κάποιες αυλές, με κάποιες επαναστάσεις ή αργότερα με κάποια κόμματα και πολιτικούς γηγέτες. Από κει και πέρα όλοι οι άλλοι, έμεναν είτε στον αυστηρά ιδιωτικό χώρο είτε ακολουθούσαν παθητικά.

Αν τώρα η πιο προοδευτική πλευρά της νέας ιστοριογραφίας, επαναποθετείται στο ζήτημα αυτό, η δημοσιογραφία δεν έχει, καταρχήν, καμία ανάλογη υποχρέωση. Το ζήτημα δηλαδή δεν είναι θητικό. Τα Μ.Ε προδόλλουν το τώρα, αναζητούν τα τελικά κέντρα που δημιουργούν τις εξελίξεις, και δεν στέκουν ιδιαίτερα στις αργές διαδικασίες που επηρεάζουν σιγά-σιγά, τα κέντρα αυτά. Μόνο όταν μεταβληθούν ουσιαστικά οι συνθήκες και αποδειχθεί ότι υπάρχουν και πρόσθετη πολιτικά υ-

ποκείμενα, τότε και μόνο τότε τα Μ.Ε έχουν την υποχρέωση να διαφοροποιήσουν τον τρόπο προσέγγισης των γεγονότων. Για τον δημοσιογράφο όμως και ιδιαίτερα σε σχέση με την ελληνική πραγματικότητα, τα πράγματα ήταν ως τώρα απλά.

Η ανυπαρξία κοινωνίας και γενικά ενδιάμεσων θεσμών, γεγονότα με ιστορική αφετηρία και με συγκεκριμένες αιτίες, οδηγούσαν πάντα σε μια ακόμα πιο έντονη κυριαρχία των κρατικών θεσμών και από την άλλη μεριά σε μια ακόμα μεγαλύτερη αδυναμία παρέμβασης της κοινωνίας και των πολιτών. Αυτό το γεγονός δημιουργεί ένα φαύλο κύκλο, όπου η αδυναμία της κοινωνίας να παρέμβει, της στερεί τη δυνατότητα να κατατίσει προσδόσεις στα Μ.Ε., η έλλειψη των οποίων αναπαράγει συνέχεια το μοντέλο της κοινωνίας με τον έντονο κρατισμό.

Είναι φανερό λοιπόν ότι η απαίτηση για εκδημοκρατισμό των Μ.Ε, στην κατεύθυνση της σύνδεσης τους με πολλαπλάσιο αριθμό πολιτικών υποκειμένων, δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα ούτε ευχών, ούτε πλασματικών σκηνικών, ούτε διαταγμένων κατευθύνσεων.

Το Πολυτεχνείο ίσως ήταν η αφορμή. Η εξελίξεις στην ελληνική κοινωνία, είναι οι μόνες που θα θέσουν πραγματικά το πρόβλημα και θα απαιτήσουν τη λύση του.

Μύθοι γύρω από τα Μ.Ε.

Συλλογιστήκαμε ποτέ.

Τόσες πράξεις στρατηγών που δεν υπήρξαν ιστορικοί να μημονεύσουν.

(ή που δεν θέλησαν).

ΤΙΤΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ

Προσπερνώντας όμως προσωρινά το ερώτημα αν υπάρχουν ή όχι τέτοιες τάσεις στην ελληνική κοινωνία, μένει να ερευνήσουμε μια εύλογη ένσταση που θα μπορούσε να προβληθεί.

«Αφού συμφωνούμε λοιπόν, θα μπορούσε ν' αντιτάξει κάποιος, ότι μόνο υπαρκτοί κοινωνικοί μετασχηματισμοί της κοινωνίας, θα επέβαλλαν αυτού του είδους τον εκδημοκρατισμό, τότε τι μας εμποδίζει να σταματήσουμε κάθε συζήτηση και να περιμένουμε. 'Όταν και αν παρουσιαστούν νέοι κοινωνικοί θεσμοί ή οι υπάρχοντες αναλάβουν ουσιαστικό ρόλο και ευθύνες, τότε το πρόβλημα θα λυθεί αυτόματα. Ο φακός της δημοσιότητας, θα στραφεί και σ' αυτούς, μια και θα παράγουν εξελίξεις. Δεν πρόκειται να υπάρξει εμπόδιο». Τα πράγματα όμως δεν είναι τόσο απλά. Ενώ για όλους τους άλλους αναγκαίους εκδημοκρατισμούς, αρκεί μια διαφορετική πολιτική βούληση και κάποιες αναγκαίες τεχνικές ή διοικητικές μεταβολές, στην περίπτωση αυτή τα πράγματα είναι πιο περίπλοκα.

Χωρίς να αναλύσουμε εδώ τη θέση που διατυπώνουμε παρακάτω, ότι δηλαδή οι υπάρχοντες δομές των Μ.Ε βρίσκονται σε πλήρη αδυναμία να δεχτούν ένα τέτοιο εκδημοκρατισμό, θα πρέπει να εξετάσουμε προκαταβολικά κάποιους ενδεικτικούς μύθους, που συντηρούν την υπάρχουσα κατάσταση και αναπαράγουν τα εμπόδια για ένα τέτοιο εκδημοκρατισμό.

Ο Πρώτος μύθος

16 Νοεμβρίου 1973... χρειάστηκε ο θόρυβος της πόρτας των Πολυτεχνείου, για να υποψιαστούν οι περισσότεροι Έλληνες ότι εδώ γραφόταν ιστορία. Έτσι περνάει ένα γεγονός και ούτε το προσέχουμε. Αργότερα έρχονται οι

ιστορικοί και χρησμοδοτούν. Συμβάν κοσμοϊστορικό... Ανοίγεις παλιές εφημερίδες και απορείς. Γεγονότα που τώρα θεωρούνται συγκλονιστικά, γράφονται με στοιχεία των έξι στην τελευταία σελίδα.

Χρονογράφημα Ν. ΔΗΜΟΥ στο Βήμα 18.11.84

A: «Η είδηση είναι ιερή» μαθαίνουν πάντα οι σπουδαστές των σχολών δημοσιογραφίας. Και βέβαια το τι είναι είδηση δεν επιδέχεται πάντα δεύτερη ερμηνεία. Αν λ.χ. αναζητηθούν κάποιοι νέοι, αναγκαίοι προσανατολισμοί στα ΜΕ, σε σχέση με τις σύγχρονες τάσεις της κοινωνίας που διερύνει τον αριθμό και τον ρόλο των πολιτικών της υποκειμένων, το πλαίσιο της απάντησης κάθε ανθρώπου των ΜΕ, θα ήταν λίγο-πολύ, ως εξής:

— Θέση 1η: Θεός της δημοσιογραφίας είναι η είδηση.

— Θέση 2η: Είδηση στον χώρο της κοινωνίας, είναι αυτό που δημιουργεί εξελίξεις και μάλιστα τέτοιες που να ενδιαφέρουν όσο το δυνατόν περισσότερους.

— Θέση 3η: Η δομή και όλες οι κεραίες των ΜΕ, είναι προσανατολισμένες στην αναζήτηση αυτής της είδησης.

— Θέση 4η: Αυτά καθαυτά τα Μ.Ε., η δομή τους, ο προσανατολισμός τους, αυτοί που εργάζονται σ' αυτά κλπ., είναι έννοιες ουδέτερες. Αν δεν υπάρχει κυβερνητική βούληση αποκλεισμού ή διακρίσεων, κανένα εμπόδιο δεν υπάρχει στην αναζήτηση της είδησης.

— Θέση 5η: Συμπεράσμα: θέμα νέων προσανατολισμών δεν υπάρχει. Υπάρχει ίσως κακή δημοσιογραφία, που της ξεφεύγουν γεγονότα σημαντικά. Ούτως ή άλλως όμως κάποιοι μιχρογεγονότα, που δεν ενδιαφέρουν πολλούς, δεν αποτελούν ειδήσεις. Τα δε Μ.Ε. που θα προσανατολιστούν σ' αυτά, θα είναι ύποτυγχημένα Μ.Ε.

Ο τρόπος αυτός βέβαια, σαν μέθοδος για όλους τους καιρούς και όλες τις καταστάσεις, είναι κατά βάση σωστός.

Διατηρεί σταθερές κάποιες έννοιες (είδηση, δομή Μ.Ε., δημοσιογραφική ευαισθησία) και δέχεται μόνο μεταβολές, στο είδος των γεγονότων που ξεχωρίζουν σαν ειδήσεις. Μια τέτοια μέθοδος είναι φανερό ότι μέχρι σήμερα έδινε πειστικές απαντήσεις, σ' όλα τα προβλήματα των Μ.Ε.

B: Κάποια πρώτα ερωτήματα όμως που προκύπτουν σήμερα και ειδικά σε σχέση με το συγκεκριμένο πρόβλημα, είναι τα εξής:

— Για την 1η θέση: Αν η είδηση είναι το παν για τα ΜΕ, τότε πως εξηγούνται οι μη-ειδήσεις που περνάνε στα ΜΕ; Οι κατευθυνόμενες για παράδειγμα, Πόσο είδηση λ.χ. είναι η συνεργασία δύο υπουργών «για θέματα της αρμοδιότητάς τους»; Η επίσκεψη κυβερνητικού κλιμακίου στον τάδε νομό; Πόσο ιστομιού απέναντι στα ΜΕ είναι λ.χ. ένας γνωστός ηθοποιός-θιασόρχης με την θεατρική ομάδα του χωριού; Το πάρτι του Ίαχχου με το πάρτι του Χολαργού; Οι διαθέτοντες γραφείο τύπου με αυτούς που δεν διαθέτουν;

— Για την 2η θέση: Πόσο αναλλοίωτο είναι αυτό το «δημιουργεί ειδήσεις»; Παραμένουν πάντα ίδια τα συλλογικά πολιτικά υποκείμενα στις κοινωνίες; Τί διαφέρει η κοινωνία με 10-15 συλλογικά πολιτικά υποκείμενα με την κοινωνία των χιλιάδων ή των δεκάδων χιλιάδων; Πόσο διεικρινισμένο είναι, σαν κριτήριο, το «ενδιαφέρει τους περισσότερους»; Πόσο αυτονόητο λ.χ. είναι ότι ενδιαφέρουν πιο πολύ οι αναριθμητες περιγραφές φύνων, βιασμών κλπ. (που έντως «ελκύουν» σήμε-

ρα), από το άνοιγμα ενός διαλόγου που θα διευκολύνει την αυτοργάνωση των πολιτών, τους θεσμούς της μικροκλίμακας σε μια πορεία που θα φέρνουν την εξουσία όλο και πιο κοντά στον πολίτη; Και σε τελευταία ανάλυση. Ποιός δοκίμασε το τελευταίο; Ποιός κατέβασε την απρόσωπη είδηση, στα μέτρα των αναγκών και όχι των αλλοτριώσεων του μέσου ανθρώπου;

— Για την 3η θέση: Ο προσανατολισμός και μόνο στα είδη της είδησης που παράγει ένας συγκεκριμένος τύπος κοινωνικής οργάνωσης, μπορεί νάχει εφαρμογή και σε κάθε νέο είδος κοινωνίας; Ποιά σχέση μπορεί νάχει λ.χ. η περίπτωση ενός υπερτροφικού κράτους, με ανύπαρκτους τους ενδιάμεσους θεσμούς και με περιχαρακωμένο τον ιδιωτικό χώρο μ' ένα άλλο που φθίνει, ενώ αναπτύσσεται συνέχεια ένα απέραντο πλέγμα κοινωνικών θεσμών συμμετοχής ή κοντινής αντιπροσώπευσης, απορροφώντας ταυτόχρονα και στοιχεία του στενά ιδιωτικού χώρου; Προϋποθέτει μια διαφορετική δομή των ΜΕ κάτι τέτοιο; Και από την άλλη. Πόσο εύπλαστη είναι αυτή η δομή όταν όλες οι κεραίες του είναι προσανατολισμένες στον κρατικό μηχανισμό; Και κάτι στατιστικό. Πόσες εκπομπές ή στήλες αναφέρονται καθημερινά στις δραστηριότητες της κεντρικής ή περιφερειακής διοικητικής μηχανής και πόσες στα νέα πολιτικά υποκείμενα που δημιουργούνται μέρα με τη μέρα; Πόσο ισότιμες είναι οι δυνατότητες σύλληψης ενός γεγονότος, όταν κοινός στόχος όλων των δημοσιογράφων, είναι το γρήγορο πέρασμα στα «σοδαρά» και καλοπληρωμένα ρεπορτάζ (βουλή, πολιτικό, διεθνές, υπουργεία κλπ.); Ποια εχέγγυα αντικειμενικής εξέτασης της σημασίας κάποιου γεγονότος, έχει η μόνιμη ανάθεση της ευθύνης, για την τοπική αυτοδιοίκηση λ.χ., στους νεαρούς μαθητευόμενους δημοσιογράφους;

— Για την 5η θέση: Πόσο «μικρογεγονός», για να μείνουμε σε ένα μόνο παράδειγμα, είναι λ.χ. η συγκληση, πριν δύο χρόνια, της πρώτης συνάντησης των «κοινωνικοποιημένων» φορέων της Κρήτης (δημοτικών επιχειρήσεων, συνεταιρισμών κλπ.) για να προσδιορίσουν τον τύπο ανάπτυξης που αντιστοιχεί σ' αυτές και δεν τιμήθηκε ούτε από τα κρατικά ΜΕ, ούτε από τον Τύπο; Πόσο «κακή δημοσιογραφία» ήταν αυτή, που άφησε να της ξεφύγει ένα τέτοιο γεγονός, που φυσικά «δεν ενδιέφερε πολλούς».

Ο δεύτερος μύθος

«Το βασικό μυστικό των μέσων, το αποφασιστικό πολιτικό στοιχείο, που μέχρι σήμερα καταπιεσμένο ή ακρωτηριασμένο, περιμένει την ώρα της αποκάλυψής του, είναι η κινητοποιητική τους δίναμη».

ΧΑΝΣ Μ. ΕΝΤΣΕΝΣΜΠΕΡΓΚΕΡ

Η προοπτική «χρησιμοποίησης» των ΜΕ, προκαλεί ούτως ή άλλως αντιδράσεις. Το αν η «χρησιμοποίηση» θα στοχεύει στην ανάδειξη νέων ζωντανών δυνάμεων που μένουν ακόμα στο παρασκήνιο των εξελίξεων, αν οι στόχοι είναι δημοκρατικοί και προοδευτικοί, ακόμα και αν είναι δικαιωμένοι στη συνεργασία δημιουργείες του λαού, ελάχιστα αλλάζουν τα πράγματα. Η «χρησιμοποίηση» για οποιοδήποτε θέμα και με οποιαδήποτε δικαιολογία, προκαλεί απώθηση τόσο στους εργαζόμενους στα ΜΕ, όσο και στους χρήστες.

Και αυτό είναι καθόλου περίεργο.

Στη συνέπεια κάθε λογικού ανθρώπου, η «χρησιμοποίηση» των ΜΕ, δεν διαφέρει σε τίποτα από την προπαγάνδα ή την

προσπάθεια στενής κομματικοποίησης. Και η πεποίθηση αυτή, δεν στηρίζεται σε ανύπαρκτες φοβίες.

Δυστυχώς η χρησιμοποίηση των ΜΕ για χειραγώγηση, προπαγάνδα και έλεγχο των συνειδήσεων δεν είναι η εξαίρεση. Είναι ο κανόνας. Ειδικά μάλιστα στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Και μόνο ο όρος ή οποιαδήποτε συζήτηση γι' αυτόν, προκαλεί απέχθεια.

Η ίδια η αγωνιώδης προσπάθεια επίκλησης του «δημοσιογραφικού κριτηρίου», σαν εγγύηση για σωστή δημοσιογραφία, δεν είναι τίποτα άλλο από την άμυνα του δημοσιογράφου για μια τέτοια προπαγανδιστική χρήση των ίδιων και των ΜΕ.

Από την άλλη μεριά όμως ένας εκδημοκρατισμός που θ' ανακαλύπτει και θα αναδεικνύει την απέραντη ποικιλία και δράση των χιλιάδων νέων μορφών οργάνωσης της συμμετοχής, έχει ανάγκη την «κινητοποιητική δύναμη» των ΜΕ. Έχει ανάγκη την ολοένα και πιο μεγάλη ευαισθητοποίηση του κόσμου στην προοπτική αυτοδιαχείρισης της κοινωνίας από τον ίδιο.

Η «χρησιμοποίησή» τους, είναι ανάγκη για την αλληλοπληροφόρηση, για τη γνώση των δυνατοτήτων που μπορεί ν' αξιοποιήσουν, για να εμπνευστούν και να εκφραστούν.

Η διάσταση είναι εμφανής.

Αιτία της η ταύτιση εννοιών με φιλικά διαφορετικό περιεχόμενο. «Κινητοποιητική δύναμη» ή «χειραφετικό μέσον» ονοματίζει τις μεν ο Χ.Μ. Έντσενσμπέργκερ. «Καταπιεσμένη, ακρωτηριασμένη» διαστρέβλωση του ρόλου τους, σαν μέσο προπαγάνδας» τις δε. Η μεγάλη σύγχυση εννοιών αλλά και προσανατολισμών, πέφρα από τη διάσταση που αναφέραμε έχει και ένα ακόμα σοβαρό επακόλουθο. Έχει δημιουργήσει δηλαδή ένα πλαίσιο προδιληματισμών, πολιτικών στόχων και ιδεολογικών εννοιών, που στο όνομα των πιο δημοκρατικών αναγκών και σε πλήρη θρήη με τις αντιδραστικές χρήσεις των Μ.Ε., δεν δημιουργούν ιδιαίτερες συνθήκες για συζήτηση γύρω από τον ρόλο και τις δυνατότητες των ΜΕ.

Η υπέρβαση των συνεπειών αυτής της διάστασης είναι όρος κρίσιμος για τον ουσιαστικό εκδημοκρατισμό των ΜΕ.

Και επειδή το πρόβλημα είναι βαθιά πολιτικό, μόνο ένας διάλογος (που δεν άνοιξε ακόμα), μεταξύ των πολιτικών δυνάμεων της χώρας, αλλά και των ίδιων των εργαζομένων στα ΜΕ θα ξεχώριζε τα «πρόβατα από τα ερύφια». Κεντρικά στοιχεία ενός τέτοιου διαλόγου, οι πολιτικές, πολιτιστικές αλλά και ευρύτερα κοινωνικές στρατηγικές για τα ΜΕ και για την κοινωνία, που θα προσανατολίζουν και θα αντιστοιχούν.

Είναι ανάγκη να ξεκαθαριστούν εντελώς οι δυο έννοιες που μοιάζουν μεταξύ τους, όσο η μέρα με την νύχτα.

Η «κινητοποιητική δύναμη» για τη χειραφέτηση της κοινωνίας και του πολίτη από τη μια.

Η «κινητοποιητική δύναμη» για τη χειραγώγηση της κοινωνίας και του πολίτη, από την άλλη.

Βέβαια, είναι αυτονόητο ότι μια τέτοια πρωτοβουλία ξεκαθαρίσματος, δεν θα προέλθει ποτέ απ' αυτούς που έχουν κάθε συμφέρον είτε να συγκαλύπτουν το πρόβλημα, είτε να ταυτίζουν τις δύο προοπτικές...

Ο τρίτος μύθος

«Φοβάμαι πως το γεγονός ότι το φαδιόφωνο το παραρχεί στα «πολιτιστικά», είναι μια εύκολη λύση. Για ν' αποφευγούν μερικοί τη σκληρή δουλειά που χρειάζεται

για ν' αποδώσουν τα ΜΕ εκείνα που πραγματικά μπορούν ν' αποδώσουν».

Γ. ΜΑΣΣΑΒΕΤΑΣ (Ελευθεροτυπία 8.11.84)

Α: Η συζήτηση γύρω από την ηγεμονία των «πολιτιστικών» στα ΜΕ κινδυνεύει από δύο πλευρές.

Η πρώτη και πολύ πιο επικίνδυνη από την δεύτερη, είναι η υπαγωγή του πολιτιστικού στοιχείου, κάτω από τον έλεγχο και τις σκοπιμότητες του πολιτικού στοιχείου.

Και μάλιστα με τη γνώριμη ερμηνεία του πολιτικού, σαν κομματικού. Σ' αυτές τις περιπτώσεις έχουμε ένα αποτέλεσμα ολοκληρωτικά αντιδημοκρατικό αλλά και αντι-ανθρωπιστικό. Τέτοιες εμπειρίες, που αποτελούν τον κανόνα σε ολοκληρωτικά καθεστώτα, κάποτε δεν λείπουν και στα φιλελεύθερα. Οπωδήποτε όμως η φιλελεύθεροποίηση, ειδικά στον τομέα αυτό, έχει κάνει άλματα και αποτελεί μια μεγάλη κατάκτηση για τις Δημοκρατίες της Δ. Ευρώπης ειδικότερα.

Η σύγχρονη κούλοτούρα, οι διάφορες σχολές και απόψεις, ο πλούτος των σημερινών πολιτιστικών κατακτήσεων, φθάνει ελεύθερα πια στα ΜΕ και δι' αυτών στον κάθε πολίτη.

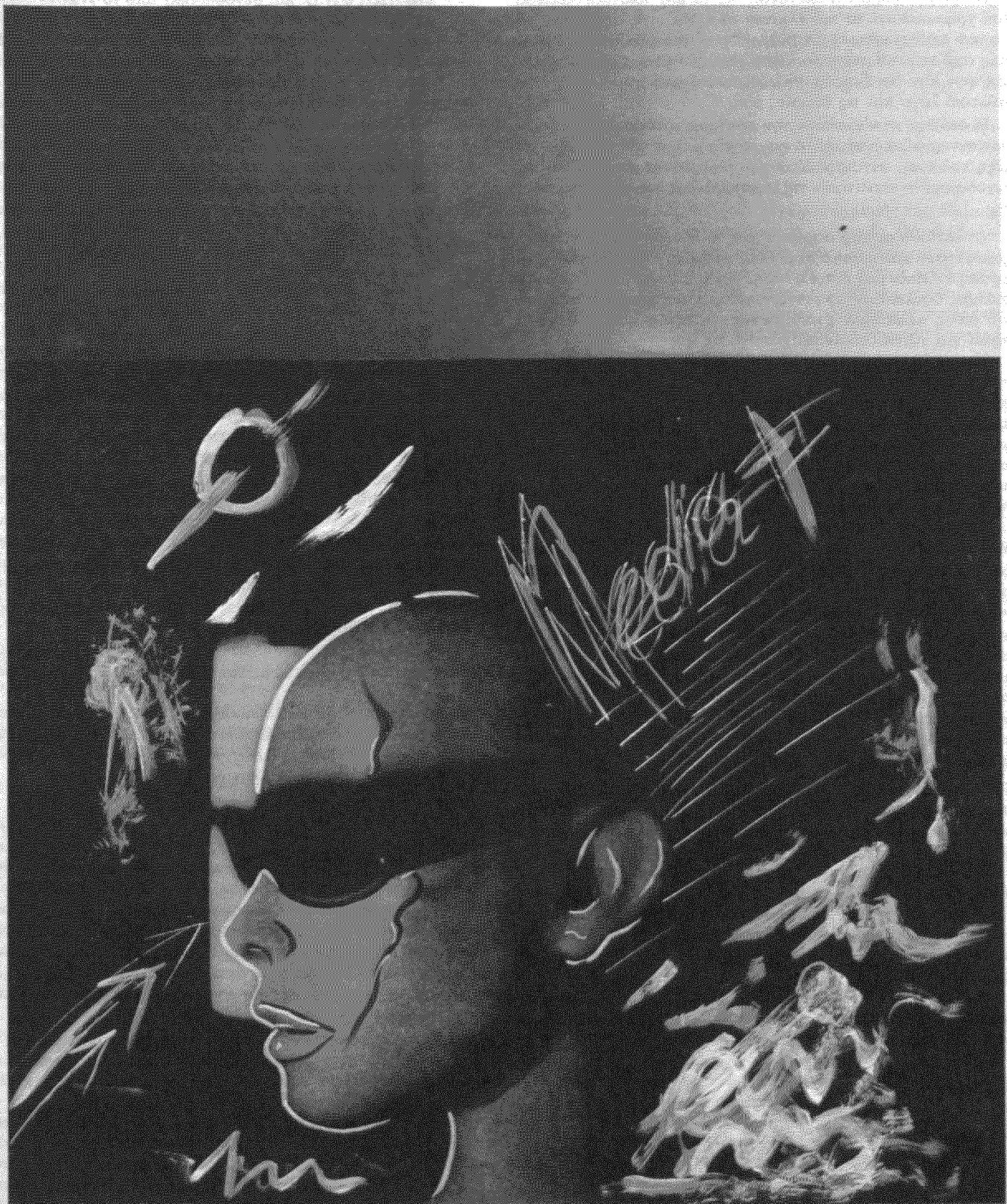
Β: Υπάρχει όμως και μια δεύτερη πλευρά. Πολύ λιγότερο επικίνδυνη, έντονα όμως επίκαρη και πλατιά διαδεδομένη. Με μια φράση θα την περιγράφαμε ως εξής:

Τα διαμορφωμένα κριτήρια αξίας ή απαξίας, προτεραιότητας και βάρους, τόσο στους χρήστες όσο και στους εργαζόμενους στα ΜΕ, «γέροντων» δυσανάλογα προς την κατεύθυνση των «πολιτιστικών». (Με εισαγωγικά αυτή τη φορά). Όπου «πολιτιστικό» δεν είναι μόνο το πολιτιστικό. Αλλά έναι και το εύκολο, το μόνιμα ψυχαγωγικό, το άχρωμο, αυτό που συντηρεί τα άλλοι των αρμόδιων, τον εφησυχασμό των ακροατών και το βόλεμα των δημοσιογράφων, με την ευρύτερη έννοια του όρου. Βέβαια ούτε αυτό είναι αδικαιολόγητο. Τουλάχιστον στις πιο σοβαρές περιπτώσεις. Αν παραμερίσουμε προσωρινά την ίδια τη δομή μιας κοινωνίας που διχοτομεί το άτομο στερώντας το πολιτικό στοιχείο από την καθημερινότητά του, μένει μια απόλυτα δικαιολογημένη άμυνα. Μια δημοκρατική άμυνα, αυτοπροστασίας του δημοσιογράφου στην εκχυδαϊσμένη υπαγωγή των ΜΕ στη λογική κομματικών προπαγανδιστικών στόχων.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε λ.χ. ακόμα, πως για μια μεγάλη περίοδο, τα πολιτιστικά ήταν η μοναδική δυνατότητα προστέλασης ενός διαφορετικού λόγου από τον επίσημο κυθερωνήτικό, στα ΜΕ. Άλλοτε πάλι συμβόλιζε το μοναδικό «καθαρό πεδίο», σ' αντίθεση με τον προπαγανδιστικό ρόλο που είχε ανατεί στα ΜΕ ή τον μόνο χώρο που μπορούσαν να καταγραφούν κάποια προοδευτικά ρεύματα, ένας προοδευτικός λόγος.

Μια άλλη ερμηνεία θα πρέπει ν' αναζητηθεί στον ασφυκτικό διοικητικό εναγγαλισμό των ΜΕ, από τις εκάστοτε κυθερωνήσεις. Σ' αυτές τις συνθήκες ασφαλής, και κάποτε μοναδικός δρόμος επαγγελματικής σχέσης με τον υπερεργοδότη που λέγεται EPT 1 και 2, έμενε μια αναγκαστική συμπλέση του «κάνω πολιτική», υπέρ του κάνω «πολιτισμό». Όπου βέβαια για τα ΜΕ μιας πολιτείας χωρίς ενδιάμεσους θεσμούς και «κοινωνία», «το κάνω πολιτική» ταυτίζεται μόνο με τη βουλή, την κυθερωνήση και τα κόμματα και το «κάνω πολιτισμό», ευνουχισμένο, περιθωριοποιείται μόνο σε κάποια λιγότερο ή περισσότερο «πολιτιστικά» προγράμματα.

Γ: Βέβαια η πραγματικότητα αυτή θα είχε θεωρητική μόνο σημασία, στο συγκεκριμένο ζήτημα, αν δεν είχε δύο τουλάχιστον σημαντικές επιπτώσεις.

Η πρώτη αφορά την επένδυσή της, με μια πολιτική αμφίεση, που χρησιμοποιεί τα πιο ελκτικά στοιχεία ενός αριστερού λόγου και φθάνει κάποτε ν' αποχωρίζει εντελώς το πολιτικό στοιχείο από τα «πολιτιστικά» ζητήματα, στο όνομα κάποιων επικλήσεων που δεν διαφέρουν ουσιαστικά από τον συνειδητό απολιτικό λόγο και τις θεωρίες του.

Η δεύτερη συνδέεται με την πραγματικότητα της πληθώρας των συνεργαζομένων, αλλά και εργαζομένων στα ΜΕ, που στη λέξη πολιτική, αντιπαραθέτουν αυτόματα και με απώθηση την εχυνδαϊσμένη «πολιτική» της προπαγάνδας και της χειραγώης.

Δ: Ιερόσο οι παρατηρήσεις του κ. Μασσαβέτα που προτάξαμε, έχουν και κάποια πρόσθετα στοιχεία. Όσο και αν η έκφραση «...είναι μια εύκολη λύση, για ν' αποφεύγουν μερικοί τη σκληρή δουλειά...» εμφανίζει κάποια μεταφυσικά στοιχεία, μια απλή, αλλά προσεχτική, ματιά στα προγράμματα των ΜΕ, αρκεί για να επιβεβαιώσει κάποτε τις παρατηρήσεις αυτές.

Η ευκολία των «πολιτιστικών» προγραμμάτων, οι συνεχείς «ψυχαγωγικές» εκπομπές, η επιλογή του εύκολου εντυπωσιασμού, των λεκτικών τεχνασμάτων, των ευφυολογημάτων, η προσπάθεια πρόκλησης ενδιαφέροντος και όλα αυτά στο μόνιμο μοτίβο, ότι ο ακροατής ή ο θεατής θέλει να «ευχαριστηθεί», εύκολα καταλήγουν σ' ένα λαϊκισμό ή σ' ένα πρόγραμμα που υποκλίνεται στις πιο απλοϊκές ανάγκες του μέσου θεατή ή ακροατή.

Και αν όλα αυτά συνδέονται συνήθως με κάποια «κακά» ΜΕ, επιβιώνουν ακόμα και στο φαδιόφωνο των τελευταίων χρόνων, που τα προγράμματά του στη μεγάλη τους πλειοψηφία είναι θαυμάσια και στην τηλεόραση με πολλές επίσης καλές και ενδιαφέρουσες εκπομπές (φυσικά αναφερόμαστε κυρίως στις μη ειδησεογραφικές). Επιβιώνουν ακόμα και αυτό είναι το πιο επικίνδυνο σαν αντίληψη που διαμορφώνει κριτήρια αξίας και απαξίας, με βάση την αυθόρυμητη αντίδραση απέναντι στην κομματικοποιημένη εκδοχή του πολιτικού. Ούτως ή άλλως όμως δύσκολα ξεχωρίζουν οι αφετηρίες μιας τέτοιας αντίληψης και από το γενικότερο κλίμα παραίτησης από την πολιτική που εμφανίστηκε έντονα τα τελευταία χρόνια.

Ε: Το επιφυλακτικό λοιπόν κλίμα για την πολιτική και κατ' επέκταση για τον πολιτικό λόγο των ΜΕ, συντηρεί μάθους, κάθε άλλο παρά γόνιμους για τον χειραφετικό προσφριόμο των μέσων.

Και για την πραγματικότητα αυτή οι κυβερνητικές ευθύνες είναι μόνο η μία πλευρά του ζητήματος. Η πρωταρχική ίσως, αλλά όχι η μόνη. Το πρόβλημα είναι πιο σύνθετο και τίποτα δεν πείθει ότι η υπέρβασή του, θα έδινε αυτόματα λύσεις. Οι λίγο πολύ παγιωμένες αντιλήψεις για τα κριτήρια, δύσκολα μεταβάλλονται.

Και μια τέτοια μεταβολή είναι απόλυτα απαραίτητη για τον εκδημοκρατισμό εκείνο, που θα προσαρμόσει τα ΜΕ, σε μια κοινωνία με απέραντο πλούτο πολιτικών υποκειμένων.

Ο τέταρτος μύθος

«Μέχρι σήμερα δεν υπάρχει μαρξιστική θεωρία των μέσων ενημέρωσης».

X.M. ΕΝΤΣΕΝΣΜΠΕΡΓΚΕΡ

«Η “μεγάλη μάχη” που όλοι περάμεναν στη βουλή χθές, δεν έγινε. Η ποώτη “μεγάλη σύγκρουση” που είγε προα-

ναγγειει η Ν.Δ. και συνοδεύτηκε από το γνωστό συλλαλητήριο, έξω από την EPT 2, κατέληξε σε μια συνεδρίαση 16 μόνο βουλευτών. Απ' αυτούς 14 ήταν οι επερωτώντες. Μίλησαν τελικά 8 και δεν είπαν τίποτα παραπάνω απ' αυτά που γράφουν καθημερινά τα σχόλια και τα κοντσομπολιά των τηλεοπτικών στηλών των εφημερίδων. Τα όσα αντέταξε ο υπ. τύπου Δ. Μαρούδας, ήταν το ίδιο ανιαρά και καθόλου νέα. ‘Οτι η δεξιά είχε ξεχάσει την Εθνική Αντίσταση, ότι λογόκρινε τα σίριαλ, ότι προσπερνούσε τα προβλήματα των εργαζομένων, ότι δεν υπήρχε Κιλελέρ κλπ.

Οι βουλευτές του ΚΚΕ έμειναν χθες απλοί παρατηρητές, αν και είχαν τη δυνατότητα να ξητήσουν γενίκευση της συζήτησης».

ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 6.10.84

A: Δεν είναι υπερβολή αν πούμε πως, καθώς τα ΜΕ γίνονται όλο και περισσότερο παραγωγική δύναμη της βιομηχανίας της συνείδησης, το ενδιαφέρον γι' αυτά πολλατλασιάζεται. Οι πολιτικές συγκρούσεις για τον έλεγχο ή για τη μεγαλύτερη προσπέλαση κομμάτων και πολιτικών ομάδων, βρίσκονται συνέχεια στις πρώτες σελίδες των εφημερίδων. Μέσα στο μη αυτισθητούμενο (από τα 3 μεγάλα κόμματα κυριως) σχήμα, του ελέγχου των ΜΕ από την εκάστοτε κυβέρνηση, οι μάχες δίνονται με μια αφόρητη μονοτονία για τη μεγιστούμηση του κυβερνητικού ελέγχου, όταν βρίσκονται στην κυβέρνηση, για τον περιορισμό του ίδιου ελέγχου και τις μεγαλύτερες δυνατότητες δικής τους προσπέλασης, όταν βρίσκονται στην αντιπολίτευση.

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, έχουμε δύο τουλάχιστον άμεσα αποτέλεσματα.

α) Η επίκληση του όρου εκδημοκρατισμός, παρότι μόνιμη, ταυτίζεται σχεδόν πάντα, με την απαίτηση για αλλαγή κυβερνητικού ελέγχου.

β) Οι αναζητήσεις και ο προβληματισμός, τόσο σ' επίπεδο θεωρίας, όσο και σ' επίπεδο πολιτικής στρατηγικής για τα ΜΕ. όταν δεν αποσύνταξαν εντελώς, περιορίζονται μόνο σε ανταλλαγή πυροτεχνημάτων ή σε στείρα συνθηματολογία.

B: Η έννοια του εκδημοκρατισμού όμως, ορίζεται και με ένα διαφορετικό τρόπο προσέγγισης.

Σχετίζεται δηλαδή με το ίδιο, παραδοσιακό μοντέλο της ελληνικής πολιτικής μας σκηνής, τον εναγγαλισμό δηλαδή των ΜΕ από την εκτελεστική εξουσία. Αν αναλογιστεί όμως κανείς, τη μόνιμη κυριαρχία των συντηρητικών παρατάξεων τις τελευταίες δεκαετίες, τον έντονα προπαγανδιστικό ρόλο τους, τον αποκλεισμό όλων των ζωντανών προβληματισμών και θεωριών, εύκολα θα μπορούσε ν' αντιληφθεί ότι η μόνη λογική απαίτηση εκδημοκρατισμού θα ήταν η δυνατότητα πρόσθασης των προσδετικών κομμάτων στα ΜΕ.

G: Στην ίδια όμως έητή ταύτιση του εκδημοκρατισμού με το άνοιγμα των ΜΕ, σε κάποιο κόμμα ή κόμματα, οδηγούμαστε και μέσα από άλλους δρόμους, που μέσα από διαφορετική λογική ο καθένας οδηγούν τελικά στο ίδιο αποτέλεσμα.

Ένας πρώτος δρόμος, εμφανίστηκε μετά τις εκλογές του 1981. Προέρχεται κυρίως από τον χώρο των συντηρητικών πολιτικών δυνάμεων. Η προβολή του αιτήματος για εκδημοκρατισμό, χωρίς να αμφισθητεί ούτε στο ελάχιστο, τις υπάρχουσες δομές ελέγχου και τον προσφριό των ΜΕ, σαν όργανο για τις

υπερηφανής επιδιώξεις και μόνο. διαμαρτύρεται αποκλειστικά γιατί κάποιος άλλος και όχι οι ίδιοι, επωφελούνται.

Ένας δεύτερος δρόμος που συνδέεται με τις δογματικές εκδόξεις της κομμουνιστικής αριστεράς, έχει πανομοιότυπο αίτημα. Η επαγγελόμενη διαφορά του τελικού στόχου των Μ.Ε., για μια πολιτική υπέρ της εργατικής τάξης, μ' όλες τις αυτονόμητες διαφοροποιήσεις μέσων και ενδιαφερόντων, προσβάλλεται παράλληλα με τον διακηρυγμένο στόχο, του καθολικού ελέγχου του κόμματος πάνω στα Μ.Ε. Ο προσορισμός τους σαν μέσο για την επιδίωξη των κομματικών στόχων, όχι μόνο δεν αμφισβητείται, αλλά ανάγεται σε υπέρτατη αξία.

Δ: Η ταύτιση όμως του εκδημοκρατισμού με τις μεγαλύτερες δυνατότητες κομματικής πρόσθασης, οφείλεται κάποτε και σε αδικαιολόγητες αντιφάσεις, μιας δικαιολογημένης πιεστικής ανάγκης.

Η αντίφαση σχετίζεται με τις πολιτικές δυνάμεις εκείνες, που στη στρατηγική τους ο πολλαπλασιασμός των συλλογικών πολιτικών υποκειμένων και η αυτόνομη συμμετοχή τους στην πορεία μετασχηματισμών της κοινωνίας, ο δημοκρατικός δρόμος μ' άλλα λόγια, αποτελεί κεντρική πολιτική επιλογή. Η πιεστική όμως ανάγκη για πρόσθαση του κομματικού φορέα, στα Μ.Ε, παράλληλα με την καθολική επικράτηση στην πολιτική σκηνή των αντιλήψεων που θέτα ταυτίζουν τον εκδημοκρατισμό με κομματικές εκφράσεις, δημιουργούν την ψευδαίσθηση στην κοινή γνώμη, ότι άλλη πλευρά εκδημοκρατισμού δεν υπάρχει. Πολύ περισσότερο μάλιστα ότι δεν υπάρχει πέρα και αντί των κομμάτων.

Ε: Τα πρακτικά αποτελέσματα αυτής της ταύτισης, είναι πολλά. Ξεχωρίζουμε κάποια που συνδέονται άμεσα με το θέμα που εξετάζουμε:

α) Μοναδικός αντίλογος σε μια τέτοια ταύτιση, εμφανίζονται τα φαινόμενα που περιγράφαμε στον δεύτερο και στον τρίτο μύθο μας. Μοναδική λύση εμφανίζεται η απολιτική λειτουργία των Μ.Ε. Μοναδική καταξιωμένη και συνεπής θέση, η αποστασιοποίηση από το «παιχνίδι που αλλοτριώνει».

β) Ακομα πιο επικίνδυνη είναι η εύλογη λύση που προτείνεται. Αυτονόητη συνέπεια της ταύτισης αυτής είναι η δημοκρατική, κατά τα άλλα, αξιώση για «διακομματικό» έλεγχο, ευθύνη και κριτήριο επιλογής του τι είναι είδηση.

Αντιπαρατάσσοντας έτοι στην κακή και κομματική χρήση των Μ.Ε, μια πολύ περισσότερο δημοκρατική, διακομματική χρήση, που οδηγεί όμως αναπόφευκτα σε ένα κάκιστο ραδιόφωνο, σε μια κάκιστη τηλεόραση.

Για τα διακομματικά Μ.Ε., από άποψη ποιότητας προγραμμάτων, έχουν δύο στοιχεία που τα ξεχωρίζουν, από τα κομματικά. Περισσότερη πολυφωνία μεν, λιγότερη πολυφωνία δε. Και αυτό βέβαια, δεν είναι ούτε υπερβολή, ούτε σοφιστεία.

Πρώτα γιατί δεν είναι αυτονόητο, σε μια εποχή κύρια σαν την δικιά μας και σε συνθήκες μιας σύγχρονης δημοκρατίας, ότι οι μάζες εκφράζονται μόνο μέσα από τα κόμματα. Ειδικά δε για τις πολιτικές εκείνες, που σκύβουν με ιδιαίτερη ευαισθησία στα πολύμορφα και αυτόνομα κινήματα, μέσα από τα οποία οι μάζες κάνουν τα πρώτα βήματά τους για ν' αρχίσουν κάποτε ν' αυτοδιαχειρίζονται τις υποθέσεις τους, το ξεπέρασμα αυτής της ψευδαίσθησης είναι επιτακτική ανάγκη.

Μετά γιατί τα προγράμματα που θα προχύπτουν από μια

τέτοια αντίληψη για τα Μ.Ε. θα είναι πέρα από κακά και ανιαρά.

ΣΤ: Ας πάρουμε ένα παραδειγμα. Μια οικοδικωνική εκπομπή για τα θέματα της τοπικής αυτοδιοίκησης, θα είναι μια εκπομπή που δύο τουλάχιστον πλευρές θα ήθελαν να έχουν το «πάνω χέρι».

Θα ήθελε η κυβερνηση, μέσα από το υπουργείο Εσωτερικών: Σ' αυτή την περίπτωση ο χαρακτηρισμός θα ήταν εύκολος. Απαράδεκτη μεθόδευση, που διαιωνίζει τον κρατικό έλεγχο και την προπαγάνδα από τα Μ.Ε.

Πολύ πιο δύσκολος θα ήταν ο χαρακτηρισμός της αξιώσης για διακομματικό έλεγχο μιας τέτοιας εκπομπής. Θα πρόσθιλλε ελκυστική, δημοκρατική και κανένα γνώριμο θεωρητικό εργαλείο, δεν θα υπήρχε για να καταχρίνει μια τέτοια προοπτική.

Είναι φανερό όμως πως θα ήταν μια κακή και ανούσια εκπομπή. Με «μέσους όρους», ισορροπίες, εκδιαστικά γεννημένες ειδήσεις, μια εκπομπή χωρίς πρωσωπικότητα (δημοσιογραφικά καλή ή δημοσιογραφικά κακή).

Ζ: Ανεξάρτητα πάντως από την εκτίμηση που μπορεί να κάνει κανείς για τη μονοσήμαντη αυτή σχέση, του εκδημοκρατισμού με κάποιο κόμμα ή κόμματα, κάτι που είναι πολύ γνώριμο ειδικά τα τελευταία 3 χρόνια, δεν μπορεί κανείς ν' αρνηθεί ότι η εφεβική αυτή περίοδος των Μ.Ε, είναι λογική, αναμενόμενη και αναπόφευκτη. Και ότι σε μια κοινωνία σαν την ελληνική, που «σε τελευταία ανάλυση», το πολιτικό παιχνίδι, παίζεται ακόμα σε μια αχτίνα 4-5 χλμ. από την πλατεία Συντάγματος, η υπέρβαση αυτής της πραγματικότητας δεν μπορεί να γίνει τεχνικά ή εκβιαστικά. Πολύ περισσότερο μάλιστα, όταν αυτό το «σε τελευταία ανάλυση», γίνεται κατά κανόνα «με κάθε ανάλυση»...

«Κογιασικάτσι» στα Μ.Ε.

«Πως να βρω τη φωνή μου,
όταν δεν μου μιλάνε τη γλώσσα μου»
Αυθεντικό σύνθημα μαρκαδόρου στην Κυψέλη

Α: «Κογιασικάτσι», είναι Ινδιάνικη λέξη. Βασικά αναφέρεται στη ζωή, και μόνο «ποιητική αδεία» τη χρησιμοποιούμε και για τα Μ.Ε. Σημαίνει κάτι σαν, «ζωή σε αναταραχή» ή καλύτερα, «μια φάση ζωής, που μας καλεί σ' ένα άλλο τρόπο ζωής».

Αυτό ακριβώς είναι το ένα, το πρώτο, από τα δύο ερωτήματα που πρέπει ν' απαντήσουμε για να δειχτεί στη συνέχεια η ωριμότητα του προβλήματος. Μ' άλλα λόγια θα πρέπει να διευκρινίσουμε:

α) Αν και κατά πόσο υπάρχουν στην ελληνική κοινωνία μετασχηματισμοί, τέτοιοι που να μεταβάλλουν, όχι απλά τους συσχετισμούς δυνάμεων ή τις ταξικές σχέσεις, αλλά την ποσότητα και τον αριθμό των πολιτικών υποκειμένων. Αυτό το τελευταίο, για να έχει ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο θέμα που θίγουμε, θα πρέπει να σηματοδοτεί τις πρώτες εξελίξεις, την κοινωνική δυναμική, για μια νέα διάρθρωση της ελληνικής κοινωνίας, με πολλαπλάσια συλλογικά υποκειμένα, με νέες τάσεις έκφρασης και ικανοποίησης των συλλογικών αναγκών, με νέες δυνάμεις που περνούν το κατώφλι της ιστορίας, απαιτώντας να βάλουν τη δική τους σφραγίδα στα πράγματα που τους αφορούν.

Αρνητικά αυτό σημαίνει ότι όλες αυτές οι δυνάμεις αμφισβήτουν έμπρακτα και όχι απλά για αντιπολιτευτικούς λόγους, τη συγκεκριμένη δομή της εξουσίας και την κατανομή των αρμοδιοτήτων.

β) Αν και κατά πόσο η σύλληψη της νέας αυτής κοινωνικής πραγματικότητας, αντιστοιχεί με τη σημερινή δομή των ΜΕ.

Παρατέρα αν η προσαρμογή των ίδιων αυτών ΜΕ, απαιτεί απλά κάποιες αλλαγές τεχνικού ή δημοσιογραφικού χαρακτήρα. Π.χ. διαφορετική λογική στις επιλογές των προγραμμάτων, διαφορετικά κριτήρια για τις ειδήσεις κ.ο.κ. Μ' άλλα λόγια αν το πρόβλημα, είναι πρόβλημα που αφορά τους υπεύθυνους των ΜΕ και μόνο. Άλλης τάξεως ερώτημα είναι η αναζήτηση λύσεων, σ' επίπεδο πολιτικών υπευθύνων για τα ΜΕ. Πιο συγκεκριμένα αν η αναμφισβήτητα διαφορετική πολιτική βούληση που θα χρειαστεί, μπορεί να περιοριστεί μόνο στη θεσμοθέτηση κάποιων ανάλογων με τις προηγούμενες αλλαγές. Μ' άλλα λόγια αν το πρόβλημα μπορεί ν' αντιμετωπιστεί σ' αυτό το επίπεδο ή η νέα κοινωνική πραγματικότητα επιβάλλει αλλαγές στην ίδια τη δομή των Μ.Ε.

Μια τέτοια αντίληψη θα έφθανε την αμφισβήτηση βαθιά. Θα επανεκτιμούσε το αυτονόητο κάποιων συμβατικών αξιωμάτων, θα έθετε πρωτόγνωρα ερωτήματα και θα αντιμετώπιζε από την αρχή ολόκληρη τη φιλοσοφία, τη διάρθρωση, αλλά και την πραγματικότητα στο χώρο των Μ.Ε.

B: Η διαφορά φυσικά, ανάμεσα στις δύο αυτές επιλογές δεν έχει ακαδημαϊκό μόνο χαρακτήρα.

Η επιμονή στην πρώτη, σε συνδυασμό με τις νέες κοινωνικές συνθήκες που διαμορφώνονται, θα οδηγήσει λ.χ. σε διαδοχικές ανεπιτυχείς προσπάθειες εκδημοκρατισμού. Ή σε μια μόνιμη αναζήτηση, σε λαθεμένο δρόμο, της απαραίτητης αντιστοιχίας των Μ.Ε. με την κοινωνική πραγματικότητα. Από την άλλη μεριά η επιμονή στα γνωστά μεθοδολογικά εργαλεία, καθ' όλα «δημοκρατικά, σύγχρονα και προοδευτικά», θα οδηγήσει μεν, σε μια διελκυστίνδα αλλαγών, που θα είναι ανεπαρκείς όμως για να δώσουν λύσεις σε ριζικά νέες συνθήκες. Η παραδοσιακή αντίληψη για το τι είναι «δημοκρατικό, σύγχρονο και προοδευτικό» πολύ λίγο μπορεί να ερηνεύσει φαινόμενα όπως π.χ. μια νέα κοινωνική οργάνωση, που για πρώτη φορά εμφανίζεται στην ανθρώπινη ιστορία.

G: Μια εντελώς ιδιαίτερη περίπτωση, με πολλαπλό ενδιαφέρον, είναι η σχέση με τα Μ.Ε., που έχουν ανάγκη ν' αποκαταστήσουν τα νέα πολιτικά υποκείμενα και οι πολιτικές δυνάμεις που διαμορφώνουν τη στρατηγική τους, μέσα απ' αυτά.

Η στρατηγική πορεία λ.χ. ενός δημοκρατικού δρόμου για το σοσιαλισμό, με κινήματα αυτόνομα και δεκάδες χιλιάδες γένει πολιτικά υποκείμενα, είναι προκαταβολικά υπονομευμένη, χωρίς Μ.Ε. που ν' αντιστοιχούν και να εκφράζουν τις νέες αυτές δυνάμεις. Χωρίς να έχουν πρόσβαση στα Μ.Ε., μόνα τους και χωρίς διαμεσολαβήσεις (εκτός από δημοσιογραφικές). Ίσως, μάλιστα στην πραγματικότητα το πρόβλημα να είναι και πιο σοδαφό. Κινδυνεύουν κάθε στιγμή από μια αόρατη, αέναη αναπαραγωγή, του μοντέλου της κοινωνίας που αμφισβήτησαν. Και αυτό είναι το ίδιο επικίνδυνο με τη μονοκομματική λ.χ. προσολή ενός κόμματος, εις βάρος κάποιων άλλων. Είναι αναπαραγωγή ιδεών, αξιών, μοντέλων ζωής και κοινωνικής οργάνωσης, κουλτούρας, θεσμών, προτεραιοτήτων, επιλογών, προβλημάτων, ανθρώπων, προτύπων και πολλών άλλων.

..Και ένα και δύο και... χιλιάδες νέα υποκείμενα

Εγώ, λένε μερικοί, στη ζωή μου δεν θέλω να είμαι πολιτικό υποκείμενο. Δεν θέλω όμως και νάμαι αντικείμενο πολλής πολιτικής. Το δύλημα όμως δεν μπαίνει «Νάμα υποκείμενο και αντικείμενο της πολιτικής ή ούτε υποκείμενο, ούτε αντικείμενο». Το πραγματικό ερώτημα είναι: «Θάμαι υποκείμενο ή αντικείμενο της πολιτικής».

ΜΠΕΡΤΟΛ ΜΠΡΕΧΤ

Οι θεσμοί συμμετοχής δεν ανακαλύφθηκαν φυσικά στις μέρες μας. Αρκετοί απ' αυτούς υπήρχαν (τοπική αυτοδιοίκηση, συνεταιρισμοί κ.λπ.), ενώ άλλοι, θεωρητικά τουλάχιστον, πάντα ήταν επιτρεπτοί (συνταγματική θεσμοθέτηση δικαιώματος συνεταιρίζεσθαι).

Το ξήτημα όμως της συμμετοχής, με την έννοια των πολλαπλασιασμού των υποκειμένων που λειτουργούν πολιτικά μέσα σε μία και ενιαία πολιτεία είναι καινούριο, επίκαιρο και συστατικό των νέων κοινωνικών τάσεων.

Τα νέα στοιχεία που διαφοροποιούν το σκηνικό είναι:

- Ο πολλαπλασιασμός των υποκειμένων
- Η αυτόνομη πολιτική λειτουργία τους.
- Η επακόλουθη διαμόρφωση πολλαπλών νέων κέντρων άσκησης της πολιτικής σε μία ενιαία πολιτειακή δομή και
- Η αυξανόμενη σημασία της πολιτικής αυτής δράσης, για τη μετεξέλιξη της δημοκρατίας και τη λειτουργία των κρατικών θεσμών.

B: Για το πρώτο στοιχείο, υπάρχει καταρχήν ένα μεθοδολογικό πρόβλημα. Η αναζήτηση δηλαδή αυτών των νέων υποκειμένων και πιο πολύ ο προσδιορισμός τους, σαν τέτοια, προσκρούει σ' ένα φαινόμενο με ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

Ενώ δηλαδή η επιστήμη και η θεωρία έχουν κάνει ήδη βήματα στην καταγραφή των νέων αυτών τάσεων και προοπτικών στις σύγχρονες κοινωνίες, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τις αναζητήσεις στο «διά ταύτα».

Ξέρουμε δηλαδή ότι η κοινωνία μας αναδεικνύει ολοένα και περισσότερα νέα υποκείμενα με διάθεση πολιτικής ενεργοποίησης, δύσκολα όμως προσμετράμε σ' αυτά λ.χ. την ομάδα γυναικών στη Γούβα της Αττικής. Ούτε κανείς ονοματίζει μ' αυτό τον τρόπο λ.χ. το συνέδριο της τοπικής ένωσης δήμων και κοινοτήτων Έβρου που επεξεργάστηκε ένα πρώτο σχέδιο ανάπτυξης του νομού. Ακόμα πιο μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός, ότι είναι ακόμα πιο σπάνιο, οι ίδιοι οι συμμετέχοντες σε τέτοιες πρωτοβουλίες, να θεωρούν τους εαυτούς τους και την προσπάθειά τους, εν γένει, ως νέα πολιτικά υποκείμενα.

Η δυσκολία αυτή είναι πολύ χαρακτηριστική και αντικατοπτρίζει το μέγεθος του προβλήματος, που δεν αφορά μόνο τα Μ.Ε. φυσικά. Η αυθόρυμη υποτίμηση των «μικρών και κοντινών» γεγονότων και προσπαθειών, υπέρ εκείνων που έχουν περιβληθεί με το «κύρος» αιώνων, είναι μια δυσκολία αντικειμενική. Καθόλου εύκολη δεν είναι όμως και η αναζήτηση αυτών των νέων υποκειμένων σήμερα.

Και αυτό γιατί η κατάδειξη μιας διαφορετικής οργάνωσης της κοινωνίας, που θα στηρίζεται σ' αυτά, δεν είναι εύκολο ακόμα να γίνει μόνο μέσα από κάποια ενδεικτικά παραδείγματα. Και φυσικά μέχρι σήμερα δεν μπορούμε να μιλήσουμε για τίποτα περισσότερο από μια νέα τάση, μια διαφορετική δυναμική, ένα περίγραμμα, στην καλύτερη περίπτωση, για το μελλοντικό μοντέλο οργάνωσης της κοινωνίας. Πολύ περισσότερο

μάλιστα όταν η βάση του νέου αυτού μοντέλου, δεν είναι καθόλου απλή.

Αντίθετα είναι σύνθετη και χαρακτηρίζεται από μια πρωτοφανή διεύρυνση του «κοινωνικού τομέα», με επαρκή στοιχεία αυτονομίας τόσο απέναντι στο κράτος, όσο και απέναντι στην ιδιωτική μικροκοινωνία.

Είναι φανερό βέβαια ότι η αναζήτηση νέων υποκειμένων, δεν μπορεί παρά να αναφέρεται και σε πρόσφατες μεταρρυθμίσεις. Και είναι επικίνδυνο να ενταχθούν και αυτές, στο γνώριμο παιχνίδι των προκρούστειων πολιτικών σκοπιμοτήτων.

Ούτως ή άλλως όμως και ανεξάρτητα από το γεγονός ότι ούτε όλοι οι θεσμοί συμμετοχής είναι ήδη θεσμοθετημένοι, ούτε όσα θεσμοθετήθηκαν, επικράτησαν ήδη και εφαρμόζονται χώψογα, θα πρέπει να πούμε ότι ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και με άλματα μετά το 1981, έγιναν πολλά βήματα στην κατεύθυνση αυτή. Σήμερα πια έχουμε ρυθμίσεις, που καθιερώνουν νέους θεσμούς συμμετοχής. Θεσμούς που είτε ήταν τρωτότυποι, είτε θεσμοθέτησαν υπαρκτές τάσεις των κινημάτων των πολιτών, είτε πάλι διεύρυναν τον ρόλο παλαιών, περιθωριοποιημένων θεσμών της κοινωνίας (Τ.Α., συνεταιρισμοί κ.λπ.). Αυτό καθαυτό βέβαια το γεγονός της μικρής ζωής των νέων θεσμών, δεν μπορεί να δώσει μεγάλη ποσότητα παραδειγμάτων, που θα επιβεβαίων στην πράξη, την αδυναμία σύλληψής τους από τα Μ.Ε. Και η αδυναμία αυτή προβάλλει πιο έντονα, καθώς κάποιες από τις νέες ρυθμίσεις, δεν προέκυψαν σαν απαιτήσεις της κοινωνίας να αυτοκυρεγνθεί, αλλά μάλλον σαν ρυθμίσεις που βρέθηκαν πιο μπροστά από τις απαιτήσεις του κινήματος των πολιτών.

Α: Τα νέα λοιπόν υποκείμενα, που αναδείχτηκαν, τα τελευταία ιδιαίτερα χρόνια στην ελληνική κοινωνία, μπορούν ενδειχτικά, να καταταχτούν ως εξής:

α) Οι δραστηριότητες εκείνες που πραγματοποιούνται στο χώρο του ιδιωτικού, αφορούν όμως τη ζωή ολόκληρης της κοινωνίας. Οι ατομικές πράξεις δηλαδή που έχουν μια έντονη κοινωνική διάσταση. Μ' άλλα λόγια είναι οι πρωτοβουλίες από μων που ξεπερνούν τα όρια του προσωρισμού των ατόμων, σαν διαχειριστή ελάχιστων προσωπικών υποθέσεων, που απομένουν με τη σειρά τους, μετά την αφαίρεση των ύσων τους επερχοκαθορίζουν. Κάποιες φορές το βάρος και οι επιπτώσεις αυτού του αυτοκαθορισμού, είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακές. Η περίπτωση λ.χ. του γνωστού πολίτη της Πάτρας, που ευαισθητοποιείται για το οικολογικό του περιβάλλον και αναλαμβάνει την κοινωνική ευθύνη δικαστικών αγώνων ή σε πιο απλή μορφή, η περίπτωση των νοικοκυρών στ' Ανώγεια, που μετατρέπουν την καθαριότητα της πόλης, σε ατομική τους υπόθεση, διαφέρουν μόνο ποσοτικά.

Διαφέρουν όμως ποιοτικά, απ' όλα τα γεγονότα που συγκέντρωναν το δημοσιογραφικό ενδιαφέρον, στο χώρο της μικροκλίμακας και του προσωπικού, ως σήμερα (φόνος, ληστεία, βιασμοί κ.λπ.).

β) Σ' εκείνα που δραστηριοποιούνται μέσα από κάθε μορφής συμμετοχικά σχήματα. Σωματειακής μορφής ή άτυπα. Στην κατηγορία αυτή θα πρέπει να συμπεριλάβουμε όλες τις συλλογικές δραστηριότητες του πολίτη. Τα σχήματα συμμετοχής φυσικά διαφέρουν, περιλαμβάνοντας μια απέραντη ποικιλία οργανωτικών μορφών.

Αν δεχτούμε ότι κριτήρια για τον ανανόμενο ρόλο αυτών των μορφών συμμετοχής, είναι ο πολλαπλασιασμός τους, το εύρος των θεμάτων που τους απασχολούν, η διάρκεια της παρουσίας τους και η εμδάθυνση στον τομέα που επιλαμβάνονται, τότε θα πρέπει να καταλήξουμε ότι υπάρχει μια πρωτόγνωρη παρουσία τους, τα τελευταία χρόνια, στις επί μέρους τοπικές κοινωνίες.

Από το σύλλογο μελέτης (ΣΜΑΛΕΠ) της Λευκάδας λ.χ. που ανέλαβε την ευθύνη για προγράμματα ανάπτυξης του νησιού, ως την άτυπη πολεοδομική ομάδα της Ηλιούπολης, που ανέλαβε ευθύνη για τις αναγκαίες πολεοδομικές παρεμβάσεις στη συνοικία αυτή.

γ) Για όλες εκείνες τις δραστηριότητες παραδοσιακών θεσμών όπως η Τ.Α., οι συνεταιρισμοί κ.λπ. Τα νέα στοιχεία που διαμορφώνουν ένα καινούριο κλίμα είναι:

Η πρόσθεση και νέων συγγενών θεσμών συμμετοχής (συνοικιακά, διαμερισματικά, νομαρχιακά κ.λπ. συμβούλια).

Η θεσμική αναδάθυμηση των φορέων αυτών.

Η ντε φάκτο αναδάθυμηση που επιβάλλουν οι (ίδιοι οι φορείς αυτοί).

Η περίπτωση λ.χ. του δήμου Καλαμάτας, που έφθασε ν' απασχολεί 40 από τους 80 μηχανικούς της πόλης και έχει αναδειχθεί σε μεγάλη οικονομική δύναμη στο νομό ή του δήμου Ανωγείων που διαθέτει το πρώτο 15ετές δημοτικό πρόγραμμα ανάπτυξης που έγινε στην Ελλάδα, σίγουρα ξεπερνούν τον παραδοσιακό ρόλο της ελληνικής Τ.Α.

Σ' άλλα επίτεδα πάλι το καινούριο κλίμα, το επιδεινώνει λ.χ. η εταιρεία λαϊκής βάσης ANEK των Χανίων, που έχει μεταβληθεί σε οικονομικό κολοσσό, ή, σε πιο μικρή κλίμακα, ο συνεταιρισμός των αγροτών σε μικρή κοινότητα έξω από τη Σπάρτη, που ανέλαβε τη συνολική σχεδόν, ευθύνη για το χωριό. Κατασκεύασε αγροτικούς δρόμους, δημιούργησε κοινωνική πρόνοια, καταστήματα κ.λπ.

Το πρόσθετο ενδιαφέρον αυτής της κατηγορίας, είναι η τάση διακλάδωσης και ενοποίησης των φορέων σε ανώτερο επίπεδο. Τοπικό, νομαρχιακό ή και πανελλήνιο.

δ) Ιδιαίτερη σημασία έχουν οι ελάχιστες ακόμα, αλλά πάντως ήδη υπαρκτές τάσεις υπέρβασης του παραδοσιακά στενού ορίζοντα, σε παλιούς και νέους θεσμούς της κοινωνίας. Το φαινόμενο αυτό αποκτά εντυπωσιακές συνέπειες, στην περίπτωση της υπέρβασης του στενά συντεχνιακού ρόλου επαγγελματικών συνδικάτων σε κοινωνικούς προσανατολισμούς.

Η περίπτωση λ.χ. των δασκάλων στη Μεγαλόπολη της Αρκαδίας που ανεγείρουν το πολιτιστικό κέντρο του δήμου, της ΟΛΜΕ Αρκαδίας που επεξεργάστηκε το 1982 πρόγραμμα ανάπτυξης του νομού, με βάση τις εκταινευτικές ανάγκες, ή τοις συλλόγους των νοσοκομειακών γιατρών των Χανίων, που ανέλαβαν, σαν σύλλογος, την ευθύνη για τα προγράμματα προληπτικής ιατρικής της λαϊκής επιμόρφωσης, είναι πράγματι λίγα. Η ίδια όμως η νέα κοινωνική δυναμική, οι πολιτικές δυνάμεις που αναγνωρίζουν ένα ολοένα και μεγαλύτερο κοινωνικό ρόλο και ευθύνη στα συνδικάτα νέου τύπου, όλα πειθουν ότι το φαινόμενο αυτό, με μεγάλες αδίνες και δυσκολίες, θα επεκτείνεται συνέχεια.

ε) Εντελώς ιδιαίτερη κατηγορία θα πρέπει να θεωρήσουμε, όλα αυτά τα κινήματα των πολιτών που αποβλέπουν σε καλύτερες συνθήκες ζωής, σε εξάλειψη των αντιθέσεων, σε μια ανακατανομή των παραδοσιακών ρόλων ή σε «κατέβασμα της πο-

λιτικής στα μέτρα του ανθρώπου».

Πρόκειται για τα λεγόμενα «αυτόνομα κινήματα» ή «κινήματα κοινωνικής κριτικής» ή «νέα κινήματα».

Ανάμεσά τους πιο γνωστά το οικολογικό, το γυναικείο, της ειρήνης, των νέων, των σεξουαλικών μειονοτήτων κ.λπ.

Δίπλα τους δεκάδες άλλα, που είτε κάνουν τα πρώτα βήματά τους, είτε μόλις εμφανίζονται.

Είναι φανερό όμως ότι τα νέα αυτά κινήματα, ανοίξαν μια καινούρια σελίδα στην ανθρώπινη ιστορία. Τα αποτελέσματά τους, ίσως να μας μεταφέρουν στη φάση της ιστορίας όπως θα έλεγε το 1966 και ο Ρ. Γκαρφοντί, από τη φάση της προϊστορίας, που βρισκόμαστε αυτή τη στιγμή.

Οι επιπτώσεις τους προκαλούν ήδη και θα προκαλέσουν περισσότερο στο μέλλον, νέα γεγονότα, διαφορετικές σχέσεις και ένα απέραντο πλούτο υποκειμένων, συν-διαμορφωτών της κοινωνικής εξέλιξης.

στ) Στο μεταχμίο, ανάμεσα στους θεσμούς της κοινωνίας και του κράτους περισσότερο κρατικοί και ελάχιστα κοινωνικοί ακόμα, βρίσκεται μια απέραντη σειρά θεσμών, που συνήθως τους ταυτίζουμε λεκτικά με το κράτος. Πρόκειται για τα Ν.Π.Δ.Δ., τα Πανεπιστήμια, τους μεγάλους οργανισμούς κ.λπ. Όλοι αυτοί, ανεξάρτητα από το βαθμό «αυτοδιοίκησης» που τους έχει αναγνωρισθεί, στην πράξη, διοικούνται από τον ίδιο τον προϊστάμενο υπουργό ή το υπουργικό συμβούλιο ή ακόμα και τον πρωθυπουργό.

Όσο και αν δεν ακούγονται όμως ακόμα ευχρινώς, πληθαίνουν συνέχεια οι φωνές που ζητούν περισσότερη αυτονομία, περισσότερα δικαιώματα στη χάραξη της πολιτικής, στα πλαίσια φυσικά των γενικών κυβερνητικών επιλογών. Οι εξαγγελίες για κοινωνικοποίηση, τα οξυμένα προσβλήματα, το συνδικαλιστικό κίνημα με τα ποιοτικά αιτήματά του, όλα δείχνουν πως η τάση για μετατόπιση, υπέρ του κοινωνικού ελέγχου, έχει πια δρομολογηθεί.

Η μοναδική έκφραση, του φορέα, στο πρόσωπο του εκάστοτε υπουργού ήδη έχει αρχίσει να αμφισβητείται. Τα νέα υποκείμενα, που θα ασκούν σοβαρές ευθύνες και θα προβάλλουν κάτω από τις νέες συνθήκες, δεν θα είναι καθόλου αμελητέα.

Ε: Η κατάταξη σ' όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις, είχε φυσικά ενδεικτικό μόνο χαρακτήρα. Το μοναδικό κριτήριο που υπήρξε ήταν το δημοσιογραφικό. Μ' άλλα λόγια η οπτική γωνία που επιλέχθηκε για την κατάταξη, για την περιγραφή αλλά και για τα παραδείγματα, δεν ήταν άλλη, από αυτή που ενδιαφέρει τα Μ.Ε.

Συμπερασματικά πάντως θα πρέπει να πούμε, ότι ήδη έχει αρχίσει να εμφανίζεται και να πολλαπλασιάζεται συνέχεια, μια μεγάλη ποικιλία νέων πολιτικών υποκειμένων, που σηματοδοτεί μια νέα πορεία της κοινωνικής εξέλιξης, με εντελώς διαφορετική διάρθρωση και κινητήριες δυνάμεις.

Πόσο μέσα (για ενημέρωση), είναι τα μέσα (ενημέρωσης).

Υπάρχουν στιγμές που το σπουδαιότερο είναι να περιποιούμαστε με επιμέλεια, τα έμβρυα του καινούριου (που δεν φαίνεται πάντα αμέσως). Αναπτύσσεται όμως κάτω από τα συντρόμμια (τον παλιού).

ΛΕΝΙΝ

Υπάρχουν δύο τουλάχιστον συμπεράσματα που καταλήγει κανείς, μέσα από την παραπάνω σύλλογιστική:

— Το πρώτο: Πράγματι υπάρχουν οι ενδείξεις που πείθουν ότι ήδη βαδίζουμε σε μια νέα κοινωνική πραγματικότητα. Ή πιο απαισιόδοξα. Πράγματι υπάρχουν σήμερα πια οι ενδείξεις ότι πιθανόν η κοινωνία μας να τείνει στο μέλλον, σε μια πρωτοφανέρωτη για την ανθρώπινη ιστορία πραγματικότητα, με μια απέραντη ποικιλία και ένα μεγάλο αριθμό υποκειμένων, που αναπτυσσούν με τον ένα τον άλλο τρόπο, αυτόνομη πολιτική δράση.

— Το δεύτερο: Πράγματι, με βάση αυτό το δεδομένο, οι έννοιες που έχουν δοθεί μέχρι σήμερα, στον όρο «εκδημοκρατισμός των Μ.Ε.» δεν εκφράζουν την έννοια του εκδημοκρατισμού, που απαιτεί μια τέτοια κοινωνική εξέλιξη. Αυτό σημαίνει πως έχουμε μπροστά μας την προοπτική εντελώς νέων συνθηκών, μια εικόνα της κοινωνίας που μόνο περιγραφικά μπορούμε να την ορίσουμε και η οποία απαιτεί με τη σειρά της Μ.Ε που θα εκφράζουν ακριβώς αυτή τη νέα κοινωνική πραγματικότητα.

Τα συμπεράσματα όμως αυτά μας στρέφουν αναγκαστικά στα ίδια τα Μ.Ε. και στα χαρακτηριστικά τους. Τα αυτονόητα ερωτήματα που πρέπει ν' απαντηθούν, είναι τα εξής:

α) Γιατί ο σημερινός τους προσανατολισμός, στις εξελίξεις του χώρου της κεντρικής εξουσίας, προσανατολισμός που αντιστοιχούσε απόλυτα και σ' ένα μεγάλο βαθμό, εξακολουθεί ν' αντιστοιχεί ακόμα, στις υπάρχουσες κοινωνικές δομές, δεν είναι δυνατόν από τη «φύση» του και από τον «προορισμό» του, να συλλαμβάνει τα μηνύματα των νέων κοινωνικών θεσμών και των αυτόνομων πολιτικά, νέων υποκειμένων;

β) Ποια είναι σήμερα η πραγματικότητα στις σχέσεις των Μ.Ε. με τους θεσμούς αυτούς;

γ) Ποια είναι επίσης η δομή των ίδιων των Μ.Ε., από την άποψη τουλάχιστον της έκφρασης αυτής της συγκεκριμένης αντιστοιχίας, με το κράτος και της αναντιστοιχίας με την κοινωνία;

δ) Τέλος, τι είδους, ποιας έκτασης και ποιου βάθους μεταρρυθμίσεις απαιτούνται, για τον ανα-προσανατολισμό των Μ.Ε., στη νέα αυτή κοινωνική δομή;

Οι αφετηρίες, η εξέλιξη, η σημερινή κατασταση

A: Η πραγματικότητα της αποκλειστικής σχέδον σύνδεσης των Μ.Ε. με το κράτος, ούτε παράλογη είναι, ούτε «τεχνική». Και αυτό όχι μόνο γιατί η εκτελεστική εξουσία στη χώρα μας, μαζί με τη βουλή και τα κόμματα, σε ομαλές συνθήκες, ήταν πάντα οι μοναδικοί φορείς, που σε τελευταία ανάλυση, ασκούσαν πολιτική.

Η πολιτική σκέψη και η επιστήμη από τη γέννηση του αστικού κράτους, είχαν δώσει το σκούφο της δημοκρατίας σ' αυτούς τους κεντρικούς θεσμούς. Ήδη από το 1789, η γαλλική δημοκρατική πολιτική θεωρία, θεωρούσε αυτούς και μόνο τους θεσμούς σαν πανάκεια της ισότητας και της ισονομίας. Ενώ αντίθετα, την αποκέντρωση και τους άλλους ενδιάμεσους θεσμούς που διεκδικούσαν πολιτική αυτονομία, τους θεωρούσε σαν αντιδημοκρατικούς και μη προσθετικούς. Οι ενδιάμεσοι θεσμοί, έπρεπε πάντα να ασκούν περιορισμένους, ειδικούς και κατ' αποκοπή ρόλους μετά από παραχώρηση της κεντρικής εξουσίας, για λόγους λειτουργικούς και μόνο.

Αυτό φυσικά ήταν κάτι που από μόνο του εμπόδιζε την ανάληψη αυτόνομου πολιτικού ρόλου, από τους ενδιάμεσους θε-

σιμους, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν η ερμηνεία του ήταν πάντα συστατική.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες ο ρόλος των υπαρχόντων θεσμών συμμετοχής, έφθινε συνεχώς, ενώ ήταν αδιανόητη, ως αντιδραστική, η εμφάνιση νέων αυτόνομων πολιτικά, κινήσεων.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες, δεν είναι παράλογος ο μονομερής προσανατολισμός των Μ.Ε.. Και είναι και δικαιολογημένος, μια και ο ρόλος που ακόμα και οι πιο διζοσπαστικές δυνάμεις είχαν αναθέσει στους ενδιάμεσους θεσμούς, ποτέ δεν ξεπέρασε τα όρια του «προχεχωρημένου οχυρού», που η κατάκτησή του, απλά και μόνο, μετέβαλλε το συσχετισμό δυνάμεων, που θα έδιναν τη μάχη για την κατάκτηση, της μίας και μόνης παραδεκτής εξουσίας. Της κυβερνητικής. Πολιτική αυτονομία, στα πλαίσια μιας άλλης στρατηγικής για το κράτος, ποτέ και κανείς, δεν αναγνώριζε σ' αυτούς τους θεσμούς.

Θα ήταν λοιπόν παράλογο, να αμφισβητήσουν τα Μ.Ε. την πραγματικότητα αυτής.

Β: Σήμερα όμως τα πράγματα, δεν είναι έτσι.

— Έχουμε, καταρχήν, μια μεγάλη ντε φάκτο, αμφισβήτηση αυτού του μοντέλου. Τα νέα κινήματα π.χ. που διεκδικούν πολιτικό λόγο, οι πολλές αλλά σκόρπιες ακόμα δραστηριότητες άτυπων ομάδων αυτοδιοίκησης, οι πάμπολες περιπτώσεις φορέων της Τ.Α. που ξεπερνάνε στην πράξη τα όρια του περιορισμένου ρόλου που τους έχει ανατεθεί, αλλά και κάποια προωθημένα πρόσφατα θεσμικά μέτρα (λ.χ. θεσμός δημο-συνεταιριστικής επιχείρησης) ή το άνοιγμα αυτοδιαχειριστικών δυνατοτήτων με βάση το άρθρο 25 του δημοτικού κώδικα κ.λπ.

— Έχουμε επίσης, σε διεθνές επίπεδο, το σοκ του γαλλικού Μάη του 1968 και τις νέες ιδέες που γένησε, — Έχουμε τις νέες θεωρητικές σχολές που ανιχνεύουν, με τις ίδιες οδύνες και αντιφάσεις, όπως και η πράξη, νέες προοπτικές για το κράτος. Τα κινήματα αυτά ζητούν ήδη έκφραση στα Μ.Ε.

Καταλυτικής σημασίας και τομές στην πολιτική θεωρία από την άλλη, ήταν χωρίς αμφιβολία η διατύπωση της στρατηγικής του δημοκρατικού δρόμου στο σοσιαλισμό, που υιοθέτησαν τα ευρωκομμονιστικά κόμματα αλλά και σοδαρό τμήμα της σοσιαλιστικής αριστεράς.

Η προοπτική των αυτόνομων κινημάτων και των νέων πολιτικών υποκειμένων, αποκτά μια άλλη διάσταση και παύει, ίσως για πρώτη φορά στην ανθρώπινη ιστορία (πέρα από τις αναρχικές και τις άλλες ουτοπίες του περασμένου αιώνα) η ανθρώπινη μοίρα να είναι αποκλειστικά ετεροκαθοριζόμενη. Οι νέες αυτές πραγματικότητες θέτουν επιταχτικά το πρόβλημα αναπροσανατολισμού των Μ.Ε..

Γ: Πέρα όμως από τις απαιτήσεις που επιβάλλει η κοινωνική εξέλιξη, αλλαγές επιβάλλουν και άλλοι παράγοντες. Όχι πάντα προς την ίδια κατεύθυνση, αλλά πάντως αλλαγές που τείνουν ν' αμφισβητήσουν το μονομερή προσανατολισμό των Μ.Ε., στα ελάχιστα κέντρα πολιτικής εξουσίας, δηλαδή στο κεντρικό κράτος.

Ενδεικτικά τέτοιος παράγοντας είναι, η αδυναμία λειτουργικότητας του κεντρικού κράτους και η ανάγκη δημιουργίας μιας σειράς ενδιάμεσων θεσμών, που θα είναι μεν συμμετοχικοί, θα είναι όμως και έλεγχόμενοι. Ή η αντίστροφη ακριβώς με την προηγούμενη ανάγκη του κεντρικού κράτους να ενσωματώνει τις αυτόνομες πρωτοβουλίες των πολιτών και τους θεσμούς τους. Όλα αυτά όμως δύσκολα μπορούν να πολεματ-

ποιηθούν χωρίς αλλαγές στο σημερινό προσανατολισμό των Μ.Ε.

Δ: Από την άλλη μεριά όμως και σ' αντίθεση με τις ανάγκες αυτές του κράτους και τις πιέσεις που ασκεί η κοινωνική εξέλιξη, ώλες εξελίξεις ωθούν το κράτος, σε ακόμα μεγαλύτερο έλεγχο των Μ.Ε., σε ακόμα πιο μονομερή προσανατολισμό τους στις δικές του δραστηριότητες.

α) Η σύγχρονη τεχνική πρόοδος, που δίνει απίθανη δύναμη και δυνατότητα αναπαραγωγής, στον κρατικό μηχανισμό.

Η πρόκληση δηλαδή του ελέγχου των Μ.Ε., η πρόκληση να περιοριστεί ο έλεγχος στα δικά του τα χέρια, η πρόκληση να φθάνει η φωνή των καταιγιστικά και καθημερινά, ως τον τελευταίο πολίτη δεν είναι μικρή.

β) Η ανάγκη να μιλήσει. Όσο πιο πολυδιάδωμη γίνεται η κοινωνία, τόσο πιο δύσκολη γίνεται η επαφή με τον τελευταίο πολίτη. Και όσο πιο δύσκολη γίνεται η επαφή αυτή, τόσο πιο δύσκολη γίνεται η διοίκηση. Η ανάγκη του κράτους να φθάσει η φωνή του ως τον τελευταίο πολίτη, είναι σήμερα πολύ πιο αναγκαία απ' ότι στο παρελθόν. Άρα και η «ανάγκη» να μονοπάλει τα Μ.Ε.

γ) Οι απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας να κυβερνηθεί ενιαία και δίκαια, επιβάλλουν ένα ολοένα και μεγαλύτερο, νομοθετικά ρυθμιστικό ρόλο του κράτους. Οι πολλαπλάσιες νομοθετικές παρεμβάσεις του κράτους, η ανάγκη για συναίνεση όλων των πολιτών σ' αυτές, απαιτούν έναν ολοένα και μεγαλύτερο έλεγχο του κράτους, στα φαδιοτήλεοπτικά προγράμματα.

Ε: Βέβαια όσο αλήθεια είναι ότι οι τάσεις αυτές είναι υπαρκτές, άλλο τόσο αλήθεια είναι ένας ιδιότυπος φαινός κύκλος έχει αρχίσει. Σαν άλλος Δρ. Τζέκιλ και κ. Χάιντ, το σύγχρονο κράτος βλέπει την ολοένα μεγαλύτερη διόγκωση του, σαν αδυναμία του να κυβερνήσει. Και την αδυναμία του να κυβερνήσει, σαν κίνητρο για να κατακλύσει τα Μ.Ε., άρα να διογκώσει ακόμα περισσότερο το ρόλο του!

Τα μέσα ενημέρωσης, από... μέσα

«Η λαϊκή συμμετοχή δεν γίνοτανείται με θεσμικές (μόνο) φόρμουσις, αλλά μέσα από μια μακριά διαδικασία πληροφόρησης. Ο πολίτης... δεν μπορεί να μεταβληθεί ξαφνικά, σε ενεργό κίτταρο της κοινωνίας του, ασκώντας τα δικαιώματά του, σε όλα τα επίπεδα... Τα Μ.Ε. θα πρέπει να παίξουν τον κύριο ρόλο, σ' αυτή την εκστρατεία».

Γιώργος Θεοδοσόπουλος
«Λαϊκή συμμετοχή και Μ.Μ.Ε.»
ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ τεύχος 20

Α: Βέβαια είναι δύσκολη μια λεπτομερής αποτύπωση της σχέσης των Μ.Ε., με τους θεσμούς συμμετοχής και τα νέα πολιτικά υποκείμενα. Δεν είναι όμως καθόλου δύσκολη η διατίστωση ότι οι σχέσεις αυτές κυμαίνονται γενικά, από ανέπαρκτες ώς πολύ κακές.

Τα Μ.Ε. καταρχήν σχέση «σταθερή» δείχνουν να έχουν μόνο με την τοπική αυτοδιοίκηση (Τ.Α.). Στο σημείο αυτό διαφοροποιούνται από δύο πλευρές, με τον Τύπο.

— Πρώτα γιατί δεν έχουν «σταθερή» σχέση με κάποια νέα κινήματα όπως το οικολογικό ή το γυναικείο, που πέφασαν πια στον Τύπο, με μορφή «γκετοποιημένων» σελίδων.

— Μετά γιατί οι αναφορές τους στην Τ.Α., δείχνουν να είναι

περισσότερες ποσοτικά και διάσπαρτες, σε ειδησεογραφικά, πληροφοριακά ή ειδικά προγράμματα.

Άλλοι κοινωνικοί θεσμοί όπως οι συνεταιρισμοί λ.χ. ή τα εργατικά συνδικάτα, έχουν περιορισμένη σύνθεση που ταυτίζεται είτε με τις ενημερωτικές εκπομπές του υπ. Γεωργίας προς τους αγρότες, είτε με την ειδησεογραφική κάλυψη κάποιων εργατικών συνεδρίων (επιπέδου Ε.Κ. Αθήνας και πάνω) και την προσβολή κάποιων (ευνοϊκών) εκλογικών αποτελεσμάτων, σε συνδικάτα ή ομοσπονδίες.

B: Μεθοδολογικά, επιλέγοντας την αφαιρετική συμπύκνωση, όλων των νέων πολιτικών υποκειμένων, σε μια ενιαία κατηγορία, αυτήν της Τ.Α., παραλείπουμε ίσως τη συνολική διερεύνηση του προβλήματος. Και αυτό γιατί η Τ.Α. είναι μια μόνο πλευρά του ζητήματος που αφορά μια μικρή μόνο κατηγορία θεσμών.

Παρ' όλα αυτά θα πρέπει να τη θεωρήσουμε μάλλον ενδεικτική.

— Πρώτον γιατί η Τ.Α., είναι επαρκώς οριοθετημένη, τόσο προς την πλευρά της κεντρικής εξουσίας, κατά τρόπο ώστε οι αναφορές σ' αυτήν, να μη συγχέονται μαζί της, όσο και με το χώρο του ιδιωτικού.

— Δεύτερον γιατί σαν θεσμός συγχροτημένος, είναι διάσπαρτος σ' ολόκληρη τη χώρα, με δικές του αυτοτελείς αρμοδιότητες και πόρους και ασκεί αναμφισβήτητη εξουσία, σε τοπική κλίμακα.

— Τρίτον γιατί αξιωματικά τουλάχιστον, είναι συμμετοχικός θεσμός. 'Άρα και πρόσφρος για έρευνα.

— Τέταρτον γιατί η ένσταση ότι οι άλλοι ενδιάμεσοι θεσμοί (συνεταιρισμοί κ.λπ.), δεν ασκούν πολιτικά αυτόνομη εξουσία και ως εκ τούτου δεν παράγουν εξελίξεις, θεωρητικά τουλάχιστον, δεν ευσταθεί για την Τ.Α.

— Τέλος, γιατί ο χώρος αυτός είναι πιο γνώριμος, για τον γράφοντα, μιας και έχει συγκεκριμένη εμπειρία στην κάλυψη του, από τα Μ.Ε.

G: α) Για τα Μ.Ε., γενικά σ' όλους τους καιρούς, αυτοδιοίκηση των πολιτών, δεν υφίσταται, παρά μόνο σαν περιθωριοποιημένη στο έπαχρο πραγματικότητα.

Υφίσταται μόνο Τ.Α. (με Τ και Α κεφαλαία)· μ' άλλα λόγια, ο θεσμοποιημένος δήμος ή η κοινότητα.

β) Η λανθάνουσα αντίληψη που θέλει την Τ.Α., σαν μια ακόμα βαθμίδα της κεντρικής διοίκησης, εκφράζεται άμεσα στα Μ.Ε. Η προνομιακή κάλυψη των γεγονότων που την αφορούν, ταυτίζεται σχεδόν, με τη συμπόρευσή της, στις τρέχουσες προτεραιότητες του υπ. Εσωτερικών.

D: Η απαρίθμηση κάποιων ενδεικτικών στοιχείων, από τη σχέση των Μ.Ε. με την Τ.Α., δίνει την εξωτερική μόνο εικόνα ενός σοδαρού προβλήματος. Ενός προβλήματος που καταλήγει να εμφανίζει ένα θεσμό, που θα μπορούσε να εμπνεύσει τη συμμετοχή και τη δραστηριοποίηση των πολιτών, σαν μίζερο, περιθωριοποιημένο, με δημοσιογραφικό ενδιαφέρον περίπου, ανύπαρκτο. Η επιμονή δε στην παρουσίαση ειδήσεων και γεγονότων που τον αφορούν να εμφανίζεται σαν πληκτική και η παραχώρηση χρόνου σαν αφόρητο καταναγκαστικό έργο.

Τα μέσα ενημέρωσης, από (πιο) μέσα

«Το νόμισμα της βασιλόπιτας στην EPT 2, έπεισε φέτος στην υ-

ποδιεύθυνση περιφερειακών φαδιοφωνικών σταθμών. Ας ελπίζουμε πως θα είναι τυχερή φέτος!!!».

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ 13/1/85

A: Το ίδιο δύσκολη με την προηγούμενη, είναι και η προσπάθεια αποτύπωσης της δομής των Μ.Ε, σε λίγες σελίδες γραπτού λόγου. Έστω και μόνο από την πλευρά εκείνη, που θα πρόβαλλε την αντιστοιχία με το κράτος και την αναντιστοιχία με την προοπτική μιας κοινωνίας με πολλαπλάσια πολιτικά υποκείμενα.

Μια ενδεικτική ίσως και πάλι απαρίθμηση κάποιων επιμέρους στοιχείων, που διαμορφώνουν τελικά αυτή την πραγματικότητα, θα ήταν η μόνη που θα μας έδινε μια πρώτη εικόνα. Η εικόνα αυτή φυσικά δεν θα αφορά ούτε την κατάδειξη της αντιστοιχίας, ούτε την αντιστοιχη κατάδειξη της αναντιστοιχίας. Και για τη μια και για την άλλη, αναφερθήκαμε με λεπτομέρειες προηγούμενα. Εκείνο που μένει είναι να προσδιορίσουμε τα στοιχεία της δομής των Μ.Ε. που αναπαράγουν το καθεστώς αυτό. Και αυτό φυσικά, πέρα από την αυταπόδεικτη διαπίστωση ότι η κεντρική εξουσία διαμορφώνοντας το καθεστώς που λειτουργούν τα Μ.Ε., φρόντισε φυσικά να θεσμοθετήσει τον μόνιμο προσανατολισμό τους, προς την ίδια και τις ανάγκες της.

B: Εκείνο που χαρακτηρίζει πολιτικά την αναπαραγωγή του προσανατολισμού αυτού, είναι χωρίς αμφιβολία η μόνιμη, σταθερή και μονοσήμαντη σύνδεση των Μ.Ε, με την Γ.Γ. Τύπου. Η σχέση αυτή είναι καθημερινή και τα τροφοδοτεί με πληροφορίες, κατευθύνσεις, ιεραρχήσεις που φυσικά εξυπηρετούν την τρέχουσα πολιτική πραγματικότητα. Το πρόβλημα όμως δεν είναι αυτό. Ή μάλλον αυτό δεν είναι πρόβλημα, από μόνο του. Γίνεται όμως, από τη στιγμή που η σύνδεση αυτή μπολιάζει καθημερινά τα Μ.Ε με αξιολογικά εργαλεία, που στη συνέχεια διαμορφώνουν προγράμματα, μόνιμα και αποκλειστικά προσανατολισμένα, στις ανάγκες του κεντρικού πολιτικού παιχνιδιού.

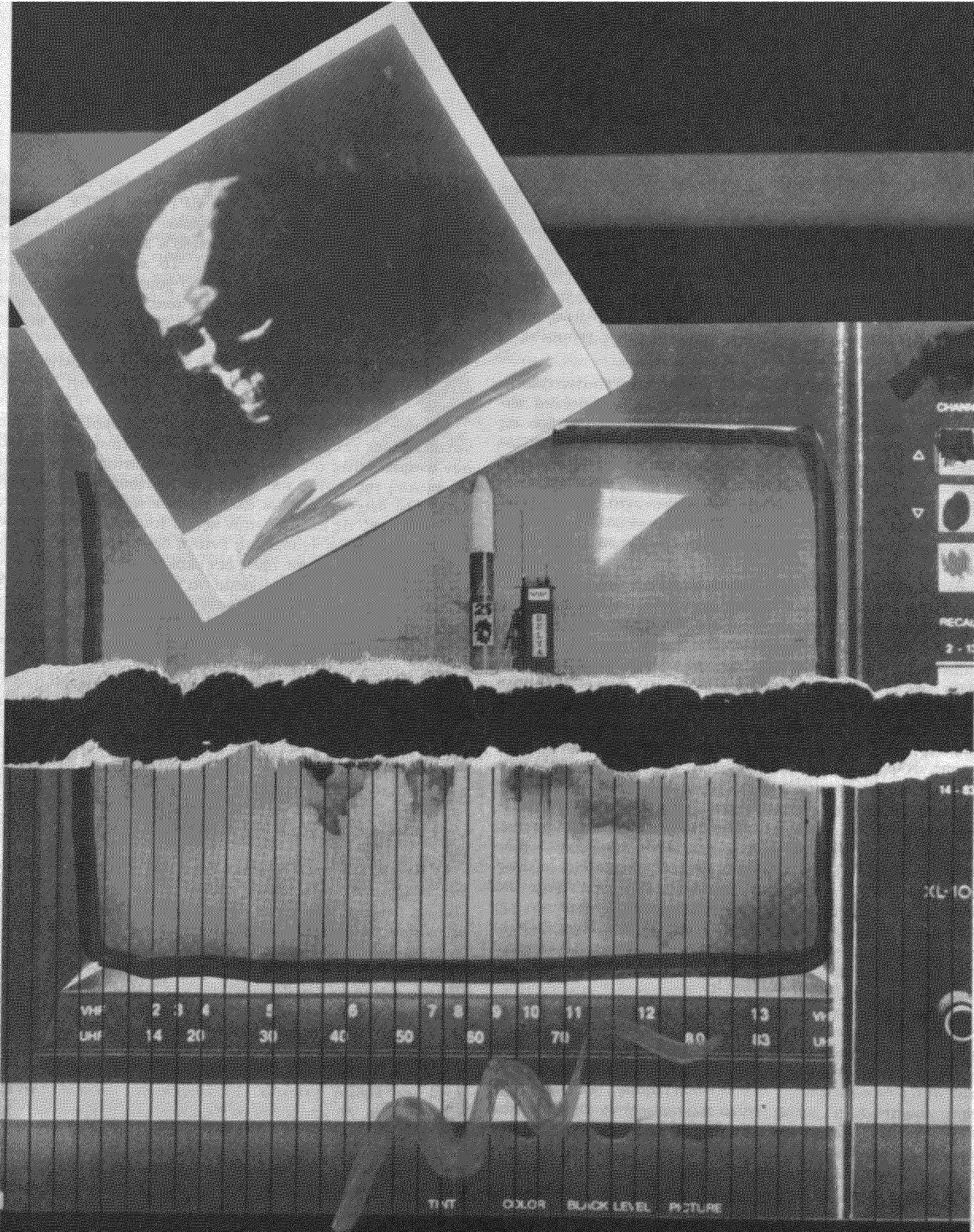
Η διαπίστωση βέβαια αυτή δεν έχει την πρόθεση να αξιολογήσει το αν είναι καλό ή κακό κάτι τέτοιο. Δεν αμφισβητεί ακόμα ούτε το δικαίωμα της εκάστοτε κυβέρνησης να επιδιώκει την προνομιακή ως αποκλειστική εξυπηρέτηση των δικών της αναγκών, μέσα από τα Μ.Ε. Το πρόβλημα σε σχέση με το συγκεκριμένο θέμα που τέθηκε, είναι αλλού. Βρίσκεται στο γεγονός ότι κανένας άλλος πολιτικός θεσμός της κοινωνίας, δεν είχε την φιλοδοξία ως τώρα, να παρέμβει σ' αυτή την διαδικασία.

Αντίθετα, οι τάσεις που έδειξε στο πρόβλημα αυτό η Τ.Α. λ.χ., για να πάρουμε πάλι το ίδιο παράδειγμα, στρέφονται όλες προς άλλες κατευθύνσεις.

Μια πρώτη τάση μπορεί να σχετίσει με την περσινή πρόταση του δήμου Αθηναίων, να εγκριθεί η πρόταση του για δημιουργία δικού του τηλεοπτικού σταθμού.

Μια δεύτερη τάση, σχετίζεται συνήθως με τις κατά καιρούς αντιδράσεις εκπροσώπων της αυτοδιοίκησης και ακολουθεί πάντα, μειωτικές για τα αξιώματα τους, ρυθμίσεις των κρατικών Μ.Ε. Η πρόταση του δημάρχου Θεσ/κης λ.χ., μετά από ανάλογο πρόβλημα, ζητούσε αποκεντρωμένο κρατικό σταθμό στη Θεσ/κη.

Μια τρίτη τάση, εκδηλώνεται πιο συχνά και επιδιώκει τη διάθεση χρόνου στα Μ.Ε., για να μπορεί ο δήμος να ενημερώ-

νει τους δημότες του. Κάτι τέτοιο, έχει γινει ήδη σε κάποιους επαρχιακούς ραδιοφωνικούς σταθμούς, με πιο ενδιαφέρον παράδειγμα την «Ωρα του δήμου Ιεράπετρας» που παραχώρησε εξ ολοκλήρου στο δήμο ο τοπικός σταθμός. Ο μοναδικός επίσημος, μη κρατικός, ραδιοφωνικός σταθμός στην Ελλάδα.

Γ: Αυτά που θα είχε κανείς να παρατηρήσει, από τις θέσεις της Τ.Α., που πρέπει να πούμε ότι βρίσκεται σε πολύ καλύτερη θέση, από πλευράς απαίτησεων, ανάμεσα στους ενδιαμέσους θεούς, είναι τα εξής:

α) Όλες οι τασεις που έχουν εκφραστεί, στην πραγματικοτητα προσπερνούν το πρόβλημα. Έχοντας προκαταβολικά παραιτηθεί από την προοπτική να συν-διαμορφώσουν τόσο τις δομές, όσο και τα προγράμματα των επίσημων ΜΕ, περιορίζονται σε διεκδικήσεις που δεν αλλάζουν σε τίποτα τη σημερινή κατάσταση. Η απαλλοτρίωση κάθε φιλοδοξίας, για παρέμβαση στην κρίσιμη διαδικασία, που διαμορφώνονται οι όροι του παιχνιδιού, είναι πολύ χαρακτηριστική για το ρόλο που επιφύλασσουν οι θεσμοί της κοινωνίας στον εαυτό τους μέχρι σήμερα.

β) Οι ρυθμίσεις που επιδιώκουν είναι αμφίβολο κατά πόσο θα βοηθήσουν την αυτοδιοίκηση να επιβάλλει την παρουσία της στην κοινωνία. Τα προγράμματα που θα κάνει η ίδια ή με την καθοδήγηση της, κάποιοι «δημοσιογράφοι», η ώρα που θα ενημερώνει τους δημότες της, θα είναι προγράμματα κακά. Θα είναι ανιαρά, αφυδατωμένα και κουραστικά. Και αυτό γιατί η μόνη τους φιλοδοξία, θα είναι να πουν τα πάντα, χωρίς δημοσιογραφικά κριτήρια, σε μία ή μισή ώρα.

γ) Το κρίσιμο πρόβλημα που είναι η ανάδειξη της αυτοδιοίκησης, σε φερέγγυο πολιτικό θεσμό, ικανό να λύνει προβλήματα, να διαμορφώνει άλλους όρους ζωής και να προκαλεί τη συμμετοχή, δεν έχει αντιμετωπιστεί. Δεν έχει αντιμετωπιστεί επίσης η ανάδειξη των προβλημάτων της αυτοδιοίκησης και η μετατροπή του σε κοινά και ώριμα για λύση προβλήματα. Κανένας εκπρόσωπος της αυτοδιοίκησης, δεν είχε μέχρι σήμερα τη φιλοδοξία να διεκδικήσει ο θεσμός, ένα ρόλο γηγεμονικό στον προσδιορισμό των όρων του πολιτικού παιχνιδιού και της κοινωνικής εξέλιξης. Αυτό το τελευταίο μάλιστα είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό για τις περιπτώσεις δημοτικών λειτουργών που έχουν να επιδείξουν πρωτοποριακό έργο ή προβληματισμούς.

δ) Τα συλλογικά όργανα τόσο της Τ.Α., όσο και των άλλων θεσμών, δεν έχουν διατυπώσει γνώμη. Και αυτό το γεγονός είναι ιδιαίτερα ανησυχητικό.

ε) Η ευκολία που ξεχνιούνται και παραμερίζονται ακόμα και αυτές οι διακηρύξεις που προσαναφέραμε, για σταθμούς, προγράμματα κ.λπ., κάνει ακόμα πιο αφερέγγυα την Τ.Α. και παραπέρα διευκολύνει την όποια κεντρική εξουσία, για υποτιμάει και ν' αγνοεί μαζί μ' αυτήν και κάθε νέο πολιτικό θεσμό της κοινωνίας.

Δ: Η αναπαραγωγή όμως της εξάρτησης από την κεντρική εξουσία, αποτυπώνεται και στην οργανωτική δομή των Μ.Ε. Ενδειχτικά και πάλι θ' αναφερθούμε σε κάποιες πλευρές της.

α) Η εμφανής συγκεντρωτική δομή στην οργάνωση του ραδιοφωνικού δικτύου. Αν δεχτούμε ότι η επιλογή της συγκεντρωτικής οικονομικής ανάπτυξης της χώρας, αποτέλεσε στρατηγική επιλογή των κυβερνήσεων της τελευταίας περιόδου, άλλο τόσο θα πρέπει να δεχτούμε την επιλογή της συγκε-

ντρωτικής δομής στον τομέα της πληροφορησης, σα στρατηγική. Οι 16 επαρχιακοί σταθμοί της ΕΡΤ 1 και ΕΡΤ 2, λίγο-πολύ, εμφανίζουν τα ίδια χαρακτηριστικά. Υψηλό ποσοστό πληροφόρησης για θέματα του κέντρου (80% περίπου) και χαμηλό για τοπικά θέματα (20% περίπου). Το ποσοστό αυτό όμως στην πραγματικότητα είναι πολύ πιο χαμηλό αν δεν περιλαμβουμε στα τοπικά προγράμματα, τις τοπικές εκπομπές μουσικής, γενικής ενημέρωσης για κεντρικά ή επιστημονικά θέματα κλπ.

Ο εξοπλισμός τους είναι αστείος και μέχρι πριν λίγο καιρό όλοι οι υπεύθυνοι γι' αυτούς ήταν τεχνικοί και όχι δημοσιογράφοι.

Γεγονός πολύ ενδειχτικό του προσανατολισμού που είχε ανατεθεί στους επαρχιακούς σταθμούς, να λειτουργούν δηλαδή σαν αναμεταδότες του κεντρικού προγράμματος, σαν μεγάφωνα δηλαδή της φωνής του κεντρικού χράτους. Από την άλλη μεριά όλα δείχνουν πως οι αλλαγές στον τομέα αυτό θα είναι πιο αργές από τις αλλαγές στον κορδό του κυριώς ραδιοφωνικού δικτύου. Έτσι έχουμε μια έντονη δραστηριότητα για βελτιώσεις στην ΕΡΤ 1, που όμως δεν ολοκληρώθηκε ακόμα, γεγονός που επιτρέπει το συμπέρασμα ότι η ευθύνη για την ανάπτυξη των επαρχιακών ραδιοφωνικών σταθμών, δεν βρίσκεται αποκλειστικά στο ραδιομέγαρο της Αγ. Παρασκευής. Παράλληλα σ' επίπεδο ΕΡΤ 2, οι δυσκολίες και τα εμπόδια που συναντά το πολύ ενδιαφέρον πείραμα στην Κοζάνη, είναι πολύ χαρακτηριστικά. Ο σταθμός της Κοζάνης «καταλήφθηκε» από τις τοπικές αρχές την περίοδο της μετατροπής της ΥΕΝΕΔ, σε ΕΡΤ 2 και δημιουργήσε ένα πολύ ενδιαφέρον πρόγραμμα σε συνεργασία με τους μαζικούς φορείς, με έμφαση στα τοπικά γεγονότα κλπ. Δύο χρόνια μετά, την περίοδο της ανοχής δείχνει να διαδέχεται η περίοδος των τεχνητών εμποδίων από τη «μητρική» ΕΡΤ 2. Και να σκεφτεί κανείς, ότι η ευθύνη, δεν έφυγε ποτέ από τα χέρια της περιφερειακής χρατικής διοίκησης...

β) Ακόμα πιο συγκεντρωτική δομή έχει η τηλεόραση. Κανένας επαρχιακός τηλεοπτικός σταθμός, δεν υπάρχει και μόνο κάποια βήματα, που είχαν αρχίσει επί Γ. Ρωμαίου, δείχνουν ότι κάποιες σκέψεις έγιναν κάποτε προς την κατεύθυνση αυτή.

Ο σταθμός της Θεού/κης που εγκαινιάστηκε τον Σεπτέμβριο, ακόμα δεν πήρε το πράσινο φως, για το υποτυπώδες έστω, 10λεπτο ειδήσεων του βορειοελλαδικού χώρου. Και φυσικά το πρόβλημα δεν είναι ούτε η «ανικανότητα» των δημοσιογράφων της πόλης ούτε τα οικονομικά προβλήματα, όπως αφέθηκε να διαρρέουνται από επίσημους κύκλους. Δημοσιογράφοι ικανοί υπήρξαν αλλά και οι προοπτικές διαφημίσεων έφθασαν από την αρχή, σε υψηλά επίπεδα (Ελευθεροτυπία 16.9.84). Θετικό προηγούμενο, θα μπορούσε να δημιουργήσει η, εμφανώς προεκλογική, πρόσφατη εγκατάσταση συνεργείων της ΕΡΤ, σε μεγάλες επαρχιακές πόλεις, για επιτόπια ρεπορτάζ. Ειδικά μάλιστα αν ενεργοποιήθουν οι τοπικοί φορείς και πάνω απ' όλα η Τ.Α., που νομιμοποιούνται πια να διεκδικήσουν μέσα από τις «προγραμματικές συμβάσεις» του ν. 1416/84 συγκεκριμένες δεσμεύσεις, για πρόσβαση των τοπικών τους γεγονότων στις ΕΡΤ. (βλ. Σύγχρονα Θέματα τ. 22, Ν. Λισαναράκη «Ο κ. Καμπανέλης, το Πανεπιστήμιο της Κρήτης και ένας άγνωστος Χ, για τον εκδημοκρατισμό των ΜΕ»).

γ) Ο ρόλος των ανταποκριτών σε 50 τουλάχιστον νομούς της χώρας είναι επίσης ενδεικτικός. Σαν τον βασιλιά του παραμυ-

θιού, όλοι ξερουν πώς ο θεσμός των ανταποκριτών, ο ρόλος που τους έχει ανατεθεί, η εργασιακή τους σχέση. Η αμοιβή άλλα και το επίπεδο τους, κάποιες φορές, είναι απαραίτητη. Και κανένας δεν αναλαμβάνει να θίξει τα «χακώς κείμενα». Οι πηγές που αντλούν τις ειδήσεις είναι συνήθως η νομαρχία, ο δήμος και η διεύθυνση χωροφυλακής (όχι πάντα με δική τους ευθύνη). Η ανυπαρξία έρευνας, προσέγγισης σε προδόληματα σύνθετα, η απόστασή τους απ' τις εξελίξεις των θεσμών της κοινωνίας (εκτός από πολιτιστικές εκδηλώσεις και φολκλορικά φεστιβάλ) είναι δεδομένη. Η τοπική ζωή περνάει κύρια μέσα από γεγονότα που συνδέονται με τη νομαρχία, ενώ πάντα συνδεύουν την ανταπόκριση, σαν «μαϊντανό» με κάποια περίεργα, όπως «δικέφαλο κατσίκι στην πόλη μας» κλπ. Δεν είναι τυχαία λοιπόν, η ανυπόληψία των μηνυμάτων που φθάνουν καθημερινά απ' όλη την Ελλάδα στις EPT, ούτε περιέργη η μόνιμη κατάληξή τους στο καλάθι των αχρήστων.

δ) Σοδαρός παράγοντας που αναπαράγει τον προσανατολισμό των ΜΕ, προς το κράτος είναι και η οργανωτική διάρθρωση των τμημάτων που παράγουν τα προγράμματα. Χωρίς να φθάνει κανείς σε απλοποίησεις, εύκολα μπορεί να διαπιστώσει τον ενιαίο σχεδιασμό και την κοινή αφετηρία των περισσότερων, ειδησεογραφικών κύρια, προγραμμάτων. Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με την έλλειψη ειδικών προγραμμάτων «για την κοινωνία», όπως θα τα ονομάζαμε σχηματικά, δημιουργεί ελάχιστα, πάντα προσανατολισμένα στο σκηνικό της κεντρικής πολιτικής σκηνής, κανάλια, ανεξάρτητα βέβαια από την τελική μορφή που παίρνει το πρόγραμμα (ειδήσεις, ειδικευμένες εκπομπές, ειδικά αφιερώματα, εκπομπές ποικίλης ύλης κλπ.). Η έλλειψη πολλών εκπομπών «για την κοινωνία» ή και η λειτουργία ειδικού τμήματος, στα πλαίσια του τμήματος ειδήσεων, με μοναδικό μέλημα τα γεγονότα της κοινωνίας και συγκεκριμένες δυνατότητες παραγωγής προγραμμάτων, είναι ίσως τα πιο εμφανή δείγματα, των ελλείψεων. Και οι ελλείψεις αυτές, αποδείχτηκε πως είναι ανεξάρτητες από τη βούληση για πολλαπλασιασμό των δυνατοτήτων των ενδιαμέσων θεσμών, να βρουν πρόσθαση στα ΜΕ. Το πρόβλημα, από ένα σημείο και πέρα είναι αντικειμενικό και αφορά την ίδια τη δομή των ΜΕ. Η εμπειρία των τελευταίων χρόνων, δεν μπορεί ν' αφήσει αμφιβολίες γι' αυτό.

ε) Αντικειμενικό προβληματικό πρόβλημα όμως, είναι και η δυστοκία των νέων πολιτικών υποκειμένων, στην παραγωγή ειδήσεων. Όχι την παραγωγή εξελίξεων, γιατί εκεί δεν μπορεί να ισχύει προνομιακό καθεστώς, αλλά στη μετατροπή των εξελίξεων, (που ήδη παράγονταν) σε είδηση και η διοχέτευση της στα ΜΕ. Θα πρέπει προφανώς να περάσουν πολλά χρόνια για ν' αποκατασταθεί μια ομαλή παραγωγή ειδήσεων και μια ακόμα πιο ομαλή ροή των ειδήσεων αυτών, προς τα ΜΕ. Μέχρι τότε, ο ρόλος του μαιευτήρα, είναι αναγκαίος για τη σύλληψη των δραστηριοτήτων αυτού του χώρου. Χρειάζεται προσπάθεια και αντιστροφή της ευθύνης για αναζήτηση της είδησης. Κάτι περισσότερο δηλαδή και απ' αυτή την ίδια την παροχή τυπικής ισότητας στις ευκαιρίες πρόσθασης των κοινωνικών θεσμών στα ΜΕ.

Αν ανθίσουν 100 λουλούδια, τι γίνεται;

«Είναι αυτονόητο ότι οι δομές της EPT, δεν είναι δυνάτων να διευκολύνουν το έργο και την αποστολή της νέας διοίκησης» Γ. ΡΩΜΑΙΟΣ, Συνέντευξη στην ΑΥΓΗ 7.3.82

A: Βέδαια είναι δύσκολο να πουμε με βεβαιότητα ποιές δομές εννοεί ο τότε γενικός Διευθυντής της EPT. Και είναι δύσκολο. τόσο γιατί υπάρχει μεγάλος αριθμός δομών της EPT, που χρειάζονται μεταρρύθμιση, όσο και γιατί δεν μπορούμε να ξέρουμε ποια εμπόδια είχε ήδη αντιληφθεί ο νέος υπεύθυνος της ραδιοτηλεόρασης.

Το γεγονός όμως ότι ο κ. Ρωμαίος, δεν περιορίστηκε στην αναφορά της ευθύνης της N. Δημοκρατίας και δεν αρκέστηκε μόνο στη διαφορετική πολιτική βούληση που είχε η νέα κυβέρνηση, είναι οπωδήποτε θετικό.

Σημαίνει πως είχε συναίσθηση του μεγέθους των προδόλημάτων και ακόμα του βάθους που έπρεπε, να φθάσουν οι αίλαγές. Είναι μάλλον απίθανο όμως, να συμπεριλάμβανε στις δομές που ανέφερε, τις δομές εκείνες που δεν επιτρέπουν στα νέα πολιτικά υποκείμενα ν' αποκτήσουν πρόσθαση στα ΜΕ. Και είναι απίθανο γιατί τέσσερα χρόνια πριν, ούτε πρόβλημα έντονο υπήρχε, ούτε τα ερεθίσματα είχαν εμφανιστεί. Ούτε ακόμα, πολύ περισσότερο, υπήρχε κανείς που να πίστευε ότι, μια αλλαγή πολιτικής, απλά χωρίς αλλαγές στη δομή των Μ.Ε., δεν θα ήταν αρκετή.

B: Στο ερώτημα αν χρειάζονται και ποιού είδους αλλαγές, για να αποκτήσουν πρόσθαση στα ΜΕ οι θεσμοί της κοινωνίας και τα νέα πολιτικά υποκείμενα, η απάντηση κάθε καλοροδοιότερου ανθρώπου, σχετικού ή λιγότερο σχετικού με τα ΜΕ, θα ήταν η εξής: «Ναι, το πρόβλημα πρέπει να είναι υπαρκτό. Υπάρχουν γεγονότα που ενδιαφέρονται και προκαλούνται από αυτά τα νέα υποκείμενα! Αυτά τα γεγονότα πράγματι δεν πολυεμφανίζονται στα ΜΕ. Χρειάζεται να προσέξουν οι υπεύθυνοι, να προσέξουν οι δημοσιογράφοι και να βλέπουμε πιο συχνά τι γίνεται σε τέτοιους χώρους».

Αυτός ο τρόπος αντιμετώπισης του προδόληματος, είναι ίσως ενδεικτικός, δεν είναι όμως καθόλου πειστικός για τις αιτίες και τον τρόπο αντιμετώπισης του προδόληματος. Είναι αυτονόητο ότι ο ορατός υπεύθυνος, είναι πάντα ένας δημοσιογράφος ή ο υπεύθυνος προϊστάμενος. Είναι πολύ επιφανειακή όμως η εκτίμηση που θα εκτιμούσε την πραγματικότητα μέσα από την αδυναμία ή τον λαθεμένο προγραμματισμό ή μέσα από την έλλειψη προσοχής και ικανότητας των δημοσιογράφων. Ένας εκδημοκρατισμός των ΜΕ με τις διαστάσεις αυτού που συζητάμε, παρ' όλο που φαντάζει απλός ή ότι μπορεί να γίνει εύκολα με μια διαφορετική ιεράρχηση και άλλους χειρισμούς, στην πραγματικότητα είναι πολύ πιο περίπλοκος. Και είναι περίπλοκος γιατί το τελικό προϊόν που φθάνει ως τα σπίτια μας, ούτε τυχαία δημιουργήθηκε, ούτε χωρίς τη συνδρομή σειράς διεργασιών, που συνηθίσαμε να ονομάζουμε «πολιτική για τα ΜΕ».

Όσο λαθεμένη όμως είναι η άποψη που θέλει ν' αγνοεί τα στοιχεία της πολιτικής που βρίσκονται πίσω από τα προγράμματα των ΜΕ, άλλο τόσο λαθεμένη είναι και η άποψη που απολυτοποιεί τον παράγοντα αυτό, αφήνοντας έτοιμους γιατί το τελικό προϊόν που φθάνει ως τα σπίτια μας, ανύταρχα περιθώρια πρωτοβουλιών και αυτονομίας, τόσο στους δημοσιογράφους, όσους και πολυ περισσότερο, στους υπεύθυνους των δύο EPT. Η μετατροπή των προδόλημάτων σε αντικειμενικά και ο χαρακτηρισμός του ελέγχου, στενού, χαλαρού ή ασφυκτικού, σε κάτι ανάλογο με το γνωστό πείραμα του Παυλόφ, είναι επίσης λαθεμένες χωρίς βάση και το μόνο που καταφέρνει, είναι να δημιουργεί άλλοθι, από τη μια και υπερφυσικές δυνάμεις του κακού, από την άλλη. Στην πραγματικό-

τητα και πέρα από την αναμφισδήτητα πολιτική επιλογή της δημιουργίας αυτών και όχι διαφορετικών προγραμμάτων, τα περιθώρια για βελτιώσεις υπάρχουν και η ευθύνη του κάθε εργαζόμενου σ' αυτά, είναι εξαπομικευμένη.

Βέβαια και πάλι τα πράγματα δεν είναι απλά. Οι ενστάσεις: 'Ότι τα προβλήματα αυτά είναι πολύ καινούρια. 'Ότι η αντίφαση κράτους-κοινωνίας, σε επίπεδο έκφρασης στα ΜΕ, τώρα μόλις αρχίζει να εμφανίζεται. Και τέλος αυτό της έλλειψης διαλόγου ή πιέσεων, για τη νέα μορφή που πρέπει να πάρουν τα ΜΕ, μέσα από τον ολοένα και μεγαλύτερο ρόλο που αναλαμβάνουν οι ενδιάμεσοι θεσμοί και τα νέα πολιτικά υποκείμενα, ούτε παράλογες είναι ούτε εύκολα μπορούν ν' αγνοηθούν.

Γ: Αφού λοιπόν η μεγάλη υπεύθυνη για τη μορφή και το περιεχόμενο των ΜΕ, είναι η πολιτική βούληση, σε κυβερνητικό επίπεδο πρέπει ν' αναζητήσουμε τις ευθύνες για το μονομερή προσανατολισμό τους προς το κράτος και τους κεντρικούς θεσμούς. Ακόμα περισσότερο δε, σ' αυτή τη πολιτική βούληση. Θ' αναζητήσουμε και τη λύση, για τον εκδημοκρατισμό, που θ' αποκαταστήσει την αντιστοιχία ανάμεσα στις νέες κοινωνικές εξελίξεις και στην έκφρασή τους στα ΜΕ.

Αυτός ο αυτονόητος συλλογισμός, αναμφίβολα στοχεύει σωστά και προσδιορίζει με μεγάλη προσέγγιση την πραγματικότητα.

Αφού λοιπόν όλα τα προβλήματα μιας κοινωνίας είναι πολιτικά, είναι φανερό ότι και οι λύσεις τους, δεν μπορεί παρά να είναι και αυτές πολιτικές. Το ζητούμενο όμως στην προκειμένη περίπτωση δεν είναι απλά να ονοματίσουμε τον υπεύθυνο που θα δώσει λύση. Δεν είναι ούτε να χαρακτηρίσουμε γενικά το πρόβλημα, σαν πολιτικό. Είναι ανάγκη να προσδιορίσουμε και τον τύπο της πολιτικής λύσης που απαιτείται.

Είναι αυτονόητο βέβαια ότι η πολιτική λύση, δεν βρίσκεται στο άκρο κάποιου μαγικού ραβδιού, δεν είναι επίσης καταχνιασμένη σε κάποιο βιδίο με έτοιμες συνταγές. Τα προβλήματα είναι πρωτόγνωρα και οι λύσεις που πρέπει να δοθούν πρωτότυπες.

Πολιτική λύση δεν θα είναι ούτε η αντικατάσταση ενός ή άλλων των διευθυντών, κάποιες διαφορετικές κατευθύνσεις ή η επιμονή στην προβολή κάποιων πλευρών ή θεσμών, που σήμερα δεν συλλαμβάνονται από τα ΜΕ.

Με κάποιες τέτοιες πολιτικές αλλαγές, είναι αλήθεια ότι θα μπορούσαν να λυθούν, μια σειρά από σημερινά προβλήματα. Μια διαφορετική πολιτική βούληση λ.χ. θα έλυνε αυτόματα το ζήτημα του εκδημοκρατισμού, με την έννοια της διάθεσης ίσων ευκαιριών στα κόμματα να επικοινωνούν με το λαό.

Μια αλλαγή λ.χ. κάποιου διευθυντή και ανάλογη πολιτική βούληση, θα μπορούσε να πρωθήσει την ενοποίηση των καναλιών, αν ο παλιός διαφωνούσε με κάτι τέτοιο, και δεν θα χρειαζόταν ίσως, παρά ένα τηλεφώνημα του Υφ. Τύπου, για να προβάλλεται λ.χ. ισότιμα η Καβάλα, που είχε ελλειπή προβολή προηγούμενα γιατί έδωσε δείγματα έντονης αντικυρεντικής στάσης. (Τα παραδείγματα φυσικά είναι εντελώς υποθετικά).

Δυστυχώς όμως καμία πολιτική βούληση, δεν θα ήταν αρκετή, από μόνη της, για ένα εκδημοκρατισμό τέτοιου βάθους και τόσης έκτασης σαν αυτόν που αναζητούμε. Χρειάζεται και αυτή, χρειάζεται όμως και κάτι περισσότερο. Άλλος τύπος ΜΕ.

Δ: Χρειάζονται δηλαδή πραγματικά δομικές αλλαγές. Χρειάζεται ίσως μια άλλη σύλληψη για τα ΜΕ. Η έμφαση που δίνεται στον Τύπο των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων, δεν γίνεται τυχαία. Καμία βελτίωση των προγραμμάτων και καμία διαφορετική πολιτική βούληση, δεν μπορεί να αναποσανατολίσει τα ΜΕ, χωρίς αλλαγές στη δομή και στην ίδια την αντίληψη για τον προσορισμό των μέσων αυτών. Η φύση του προβλήματος είναι τέτοια, που χωρίς τις αναθεωρήσεις αυτές λύση στο πρόβλημα δεν μπορεί να υπάρξει.

— Η μορφή των ΜΕ, που προσανατολίζονται σε 10, 20 ή 100 πολιτικά υποκείμενα που είναι, με τη σειρά τους, ταυτομένα με τις κεντρικές ή περιφερειακές δημόσιες υπηρεσίες, δεν μπορεί να έχει καμία σχέση με τον προσανατολισμό τους σε 50 ή 100 χιλιάδες νέα πολιτικά υποκείμενα μιας κοινωνίας. Το ίδιο το ποσοτικό πρόβλημα, επιβάλλει ποιοτικές αναθεωρήσεις.

— Ο ρόλος των ΜΕ να χειραγωγούν ή στην καλύτερη περίπτωση, να πληροφορούν τους πολίτες για έναν κόσμο που κινείται και εξελίσσεται, χωρίς αυτούς, δεν μπορεί να έχει καμία σχέση με τον ρόλο των ΜΕ σε μια κοινωνία που η πληροφόρηση θα είναι μέσον για χειραφέτηση ή έμπνευση, για όλο και μεγαλύτερη οικειοποίηση των διαδικασιών, των θεσμών, ή των «διαλεκτικών των τεχνικών της εξουσίας».

— Το περιεχόμενο των ΜΕ που αναπαράγει συνέχεια ένα συγκεκριμένο μοντέλο κοινωνικής οργάνωσης, δεν μπορεί να έχει καμία σχέση με τις ανάγκες αλληλοπληροφόρησης πολιτών, συλλογικών προσπαθειών, αυτοδιοικούμενων φορέων ή αργότερα, αυτοδιαχειριζόμενων υπηρεσιών κ.λπ.

Και αυτά σε μια κλίμακα που θα είναι κοντινή στον κάθε πολίτη, σε μια προοπτική που τα μέσα ενημέρωσης, θα αρχίσουν να σέβονται και την ενημέρωση φυσικά, αλλά και τις νέες ανάγκες επαφής, αλληλογνωμίας, συνεργασίας κ.λπ.

'Όλα αυτά βέβαια δεν ανήκουν στο χώρο της επιστημονικής φαντασίας. Είναι ανάγκες επίκαιρες και ταυτόχρονα είναι όροι για τον εκδημοκρατισμό και της ίδιας της κοινωνίας.

Ε: Είναι μάλλον αδύνατη μια καταγραφή των αναγκαίων αλλαγών, σ' ολόκληρη τη δομή των ΜΕ. Ίσως όμως δεν είναι και απαραίτητη στα πλαίσια κάποιων πρώτων επισημάνσεων. Σαν πρώτες επισημάνσεις όμως θα μπορούσαμε ν' αναφέρουμε τα εξής:

α) Χρειάζεται πρώτα απ' όλα μια νέα πολιτική φιλοσοφία ή μια προσαρμογή της γενικής πολιτικής φιλοσοφίας στη συγκεκριμένη προοπτική μιας κοινωνικής εξέλιξης, με νέα πολιτικά υποκείμενα, που αυτοκαθορίζονται όλοι και περισσότερο, αναλαμβάνοντας συνέχεια ευθύνες για τη ζωή τους. Κάτι τέτοιο φυσικά σημαίνει, ότι ο ρόλος του κράτους και των εξαρτώμενων απ' αυτό, οργανισών, θα μειώνεται, ανάλογα με τη δυναμική αυτών των κοινωνικών κινημάτων. Τα ΜΕ τότε μόνο δεν θα βρίσκονται σε δυσαρμονία με την εξέλιξη της κοινωνίας και των ιδεών, όταν καταφέρουν και βρεθούν σε μια αντίστοιχη διάταξη που ν' αφουγκράζεται και να προβάλλει τις εξελίξεις αυτές.

β) Χρειάζεται μια διαφορετική οργανωτική διάρθρωση. Με τις σημερινές συνθήκες, τα ΜΕ είναι αδύνατον, ακόμα και όταν το θέλουν, να εκφράσουν αυτές τις νέες προοπτικές. Είναι αδύνατον λ.χ. να «χωρέσουν» στα ειδησεογραφικά προγράμματα, οι εξελίξεις του χώρου της κοινωνίας, μαζί με τις εξελίξεις σε κεντρικό ή διεθνές επίπεδο.

γ) Χρειάζεται μια αναδιαταίδαγώγηση όλων όσων έχουν μάθει να λειτουργούν, σε ΜΕ, προσανατολισμένα μόνο προς τον κρατικό μηχανισμό.

δ) Χρειάζεται επανεξέταση του ρόλου των τοπικών φαδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών. Χρειάζεται πολλαπλασιασμός τους και αντιστροφή της σχέσης κεντρικών-τοπικών ειδήσεων που μεταδίδουν.

ε) Χρειάζονται «εκπομπές και προγράμματα για την κοινωνία». Χρειάζεται όμως κατοχύρωση της πραγματικής πρόσβασης της κοινωνίας, στα ΜΕ. Η εμπιστοσύνη στον δημοσιογράφο και η επέκταση του θεσμού των έκτακτων συνεργατών, που δεν είναι υπάλληλοι των ΕΡΤ, ίσως είναι η καλύτερη λύση για την κατοχύρωση αυτής, χωρίς κρατικές παραγωγές για την κοινωνία και χωρίς «σαλαμοποίηση» των ΜΕ υπέρ (;) κοινωνικών ομάδων και θεσμών.

σ) Χρειάζεται αξιοποίηση όλων των σύγχρονων τεχνολογικών κατακτήσεων που μπορούν να διευρύνουν τις δυνατότητες πρόσβασης των νέων πολιτικών υποκειμένων στα ΜΕ. (Π.χ. Βίντεο, καλωδιακή τηλεόραση κ.λπ.).

ζ) Χρειάζεται ακόμα αλλαγή του νομικού καθεστώτος που αφορά τα ΜΕ. Είναι φανερό ότι ο νέος νόμος πλαίσιο. Θα πρέπει να περιλαμβάνει όλες τις παραπανω αλλαγές και πάνω απ' όλα, το πνεύμα που τις χαρακτηρίζει. Ένα βασικό στοιχείο της νέας ρύθμισης, θα πρέπει φυσικά να είναι η μη μονοπάληση των ΜΕ, από το κράτος.

Όλες αυτές οι αλλαγές φυσικά, δεν θα γίνουν σε μια μέρα. Δε θα γίνουν ακόμα όλες μαζί, σαν πακέτο.

Εκείνο που είναι σίγουρο όμως, είναι ότι οι αλλαγές αυτές είναι απαραίτητες και ότι οι υπεύθυνοι για τα ΜΕ, θα πρέπει από σήμερα, να προσανατολίζουν, σιγά-σιγά, την φαδιοτηλεόραση στις νέες προοπτικές.

Από την άλλη μεριά είναι επίσης αναμφιβίητο ότι οι αλλαγές στα ΜΕ.. προϋποθέτουν την πολιτική βούληση που θα ενισχύει την προοπτική της διεύρυνσης του ρόλου των κοινωνικών θεσμών, την προοπτική ενός δημοκρατικού δρόμου, για τους κοινωνικούς μετασχηματισμούς.

Αλλά και αντίστροφα. Οι αλλαγές στο επίπεδο της πολιτικής προβληματικής, χωρίς αλλαγές στο επίπεδο της εφαρμοσμένης πολιτικής, και αυτές με τη σειρά τους χωρίς τις απαραίτητες δομικές αλλαγές στα ΜΕ, είναι προκαταβολικά σίγουρο πως θ' αποτύχουν. Η αποτυχία της σύνδεσης αυτής, είναι φανερό ότι υπονομεύει κάθε προοπτική αυθυπαρξίας και ανάπτυξης των νέων αυτών θεσμών. Και αντίστροφα. Όρος «έκ των ών ούκ ἀνεύ» για τη συνέχιση αυτής της πορείας, είναι η δυνατότητα πρόσβασης τους στα ΜΕ.

Η πρόσφατη εμπειρία στη χώρα μας και πιο συγκεκριμένα, οι νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν ειδικά στο χώρο ενός από τους θεσμούς της κοινωνίας, της Τ.Α., μετά τις εκλογές του 1981, σε συνδυασμό με την πραγματικότητα στα ΜΕ, είναι πολύ χαρακτηριστική.

ΠΑΣΟΚ: θύτης και θύμα

«Οι νέοι θεσμοί συμμετοχής απαιτούν και νέους προσανατολισμούς. Δεν αρκεί να περάσουν από τη βουλή, να δημοσιευτούν στην εφημερίδα της Κινερήσεως... Όταν μιλάμε για συμμετοχή, εννοούμε αποφάσεις στα χέρια του λαού. Σ' αυτούς που τους αφορά.

Αιτό σημαίνει πως ο πολίτης θα πρέπει να γνωρίζει, γιατί μόνο τότε θα συμμετέχει ενεργά... όχι για να μας εγκρίνει, αλλά για να μπορεί να συμμετέχει. Αιτό βέβαια προϋποθέτει μια ενημέρωση. Εκεί χωλαίνομε».

Σινέντευη στη Μ. Ρεζάν 2.7.1984

ΑΝΔΡΕΑΣ
ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Α: Η εξέλιξη των θεσμών συμμετοχής γύρω από την Τ.Α. και λιγότερο των νέων κινημάτων, είχε μια ενδιαφέρουσα πορεία μετά το 1981.

Τα κύρια χαρακτηριστικά αυτής της πορείας ήταν:

— Ο πολλαπλασιασμός των θεσμικών δυνατοτήτων συμμετοχής.

— Η ενίσχυση των δήμων και των κοινοτήτων με πολλαπλάσιες αρμοδιότητες και περισσότερους πόρους, απ' ότι στο παρελθόν.

— Ένα νέο κλίμα δημοκρατικότητας που έδωσε μια έντονη ώθηση στη συμμετοχή των δημοτών στις τοπικές υποθέσεις.

— Μια επακόλουθη, απέραντη ποικιλία πρωτοβουλιών εφαρμοσμένης αυτοδιοίκησης, πρωτοποριακού χαρακτήρα. Μέσω από την Τ.Α., έξω ή δίπλα της, εμφανίστηκαν προσπάθειες συμμετοχής και δημοτικής παρέμβασης, σε βαθμό, που ποτέ στο παρελθόν δεν είχε υπάρξει ανάλογος.

Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες, μαζί με μια πιο ουσιαστική διοίκηση των συνηθισμένων τοπικών υποθέσεων από δήμους και κοινότητες, δημιουργησαν ένα ευρύτατο πλέγμα νέων ή ανανεωμένων θεσμών αυτοδιοίκησης. Στο πλέγμα αυτό θα πρέπει να περιληφθούν και όλες οι άλλες συμμετοχικές πρωτοβουλίες, άπους ή μη (κινήσεις, σύλλογοι κάθε λογής, συνεταιρισμένοι παραγωγοί, ομάδες πρωτοβουλίας κ.λπ.). Όλες αυτές οι προσπάθειες, ανέδειξαν νέα συλλογικά υποκείμενα που σιγά-σιγά, άρχισαν να λειτουργούν πολιτικά. Η πρωτόγνωρη αυτή παρουσία τόσο πολλών και τόσο διαφορετικών πολιτικών υποκειμένων άρχισε να σηματοδοτεί ή να ιχνηλάτει ή έστω ν' ανιχνεύει, τα πρώτα στοιχεία μιας άλλου τύπου, κοινωνικής οργάνωσης. Μιας οργάνωσης που πυρήνας της θα ήταν νέοι κοινωνικοί θεσμοί, με ολοένα και περισσότερη συμμετοχή και λαϊκό έλεγχο.

Μια τέτοια διεύρυνση της κοινωνίας, θα προϋπέθετε φυσικά ένα ανάλογο περιορισμό του κράτους από τη μια και μια ενεργοποίηση περιθωριοποιημένων πολιτών, από την άλλη.

Β: Βασικά χαρακτηριστικά αυτής της νέας πραγματικότητας, ήταν: Η απότομη ανάπτυξή της και η ετεροκαθοριζόμενη δυναμική της. Παρ' όλο δηλαδή που ήδη το 1975-76 κάποιες πρώτες προσπάθειες στο χώρο της Τ.Α., είχαν δείξει τη φιλοδοξία τους, να ξεπεράσουν τα όρια του ρόλου που τους είχε ανατεθεί, στην πράξη, ένα μεγάλο μέρος απ' αυτή την πρωθυπουργία δύναμη, ήταν δανεικό. Ξεκίνησε από το κάτιμα, την πολιτική συγκυρία και πάνω απ' όλα από τη «μεγάλη ιδιαιτερότητα» αυτής της περιόδου.

Την πολιτική που εκπορεύόταν από ένα συγκεκριμένο υπουργείο και από μια συγκεκριμένη ομάδα που είχε την πολιτική ευθύνη σ' αυτό. Αναφερόμαστε στο υπουργείο των Εσωτερικών, την περίοδο 1981 μέχρι 1984, με υπουργό τον Γ. Γεννημάτα.

Ασκώντας μια πολιτική για την Τ.Α., με έντονες ιδιαιτερότητες, σε σχέση με τη συνολική κυβερνητική πορεία, έδωσε μια αναμφισβήτηση άθηση στο θεσμό.

Το γεγονός αυτό εχει μια ιδιαίτερη σημασία για το ξήτημα που αναλύουμε. Μόνο αν το συνυπολογίσουμε, αποτιμάμε σωστά την ποσότητα αυθυπαρξίας αλλά και την αντοχή, των εξελίξεων στο χώρο αυτό.

Είναι κοινή πεποίθηση ότι η ετεροκαθοριζόμενη αυτή δυναμική και η έλλειψη αυτοδύναμης πρωθητικής ικανότητας του σχηματιζόμενου ιστού ενδιάμεσων θεομάνων, τον έκαναν ελάχιστα ανθεκτικό στις όποιες τυχαίες μεταβολές των συνθηκών. Τον έκαναν το ίδιο ευάλωτο και σε τυχόν μη συνέχιση της στήριξης σ' αυτά τα πρώτα, κρίσιμα βήματά του.

Η ανάγκη σύνδεσης του κλίματος αυτού που είχε διαμορφωθεί, αλλά και των επιμέρους πρωτοβουλιών, με τα Μ.Ε., ήταν κάτι περισσότερο από αναγκαία. Από τη μία, για ν' αποκτήσουν πρόσβαση στα Μ.Ε. Από την άλλη γιατί μέσα απ' αυτά, θα μπορούσαν να μπολιάσουν ολόκληρη την κοινωνία, με τις νέες ιδέες, αξίες, πρότυπα και διεξόδους που αντιστοιχούν μεν σ' αυτά, δεν αντιστοιχούν όμως, στην υπόλοιπη κοινωνία.

Γ: Θα προκαλούσε μάλλον έκπληξη και αντιδράσεις, η διαπίστωση ότι οι προσπάθειες της Τ.Α., δεν προβάλλονται από τα Μ.Ε. Δύσκολα θα μπορούσε να πειστεί ο καλοπροσώπετος θεατής ή ακροατής, ότι αυτή η συνεχής παρέλαση ειδήσεων από το χώρο αυτό, είναι κάτι διαφορετικό από την «αντιστοιχία των Μ.Ε. με τις κοινωνικές εξελίξεις». Και κατά βάση θα είχε «δίκιο». Είναι τεράστια η αλλαγή που έγινε στον τομέα αυτό. Στα εξωτερικά στοιχεία, τουλάχιστον.

Δεν υπάρχει πρόγραμμα, δελτίο ειδήσεων, αποστολή στην επαρχία ή φεροπότας που να μην χρησιμοποιεί τον όρο Τ.Α., που να μην αναφέρεται στην Τ.Α. Ίσως μάλιστα να συμπλήρωνε ο καλοπροσώπετος χρήστης, ότι «καταντάει κουραστική και υπερδολική πια αυτή η κατάσταση. Τι μας ενδιαφέρει εμάς αν έκαναν δυο παιδικές χαρές στα Φιλιατρά ή θεατρική ομάδα στα Χανιά» και φυσικά θα είχε επίσης δίκιο. Πώς συμβιδάζεται όμως η διαπίστωση ότι υπάρχει σοδαρό πρόδολήμα από αυτή την αναντιστοιχία, με την παράλληλη διαπίστωση, ότι υπάρχει υπερφόρτωση των προγραμμάτων με τα ίδια θέματα;

Δ: Κρίνοντας την πορεία των Μ.Ε., από τη συγκεκριμένη αυτή οπτική γωνία, θα πρέπει να παρατηρήσουμε τα εξής:

Κατ' αρχήν θα δεχτούμε, για λόγους μεθοδολογικούς και χωρίς πρόθεση να επιχειρηματολογήσουμε εδώ για την ποσότητα πραγματικότητας ή φαντασίας στην επίκληση, 3 παραδοχές αξιωματικού χαρακτήρα.

- 'Οτι στους κατά καιρούς υπεύθυνους για τα Μ.Ε. υπήρχε και η θέληση και η διάθεση να προβάλλουν γεγονότα του χώρου της Τ.Α. αλλά και ευρύτερα των νέων πολιτικών υποκειμένων της κοινωνίας.
- 'Οτι, κατά μείζονα λόγο, υπήρχε η πολιτική βούληση αλλά και η πρωθητηση της ίδιας πολιτικής, από τους υπεύθυνους του υπ. Εσωτερικών.
- 'Οτι το σύνολο της κυβερνησης, είχε αποδεχθεί την ανάγκη να μετατραπεί η Τ.Α., τουλάχιστον, σε «βάθρο της δημοκρατίας».

Αν τώρα επιχειρήσουμε να χαρακτηρίσουμε συνοπτικά το αποτέλεσμα, από την εφαρμογή αυτών των προθέσεων, θα λέγαμε πως είχε τα ίδια αποτελέσματα με την προσπάθεια να πάιξει κανείς συμφωνική μουσική με παιδική και κακοκουρντισμένη κιθάρα.

Και αν θέλαμε με μια μόνο λέξη να χαρακτηρίζαμε το αποτέλεσμα, θα είχαμε να διαλέξουμε μόνο, ανάμεσα σε τρεις λέ-

ξεις. Την αποτυχία, την αφυδάτωση ή τον ευνουχισμό. Μ' άλλα λόγια το τελικό αποτέλεσμα σ' ένα πολύ μικρό βαθμό, ήταν ανάλογο με τις προθέσεις και αυτό μόνο από ποσοτική πλευρά. Ο τρόπος που έγινε και η εικόνα που διαμόρφωσε στους χρήστες των Μ.Ε., ήταν όχι μόνο πίσω από τις ανάγκες και τις προσδοκίες, αλλά πολλές φορές ήταν η αντίθετη απ' αυτή που η Τ.Α. είχε ανάγκη.

Αν πρέπει να σταθούμε όμως λίγο παραπάνω σ' αυτό το γεγονός, αυτό οφείλεται στην περίεργη συγκυρία της τύχης. Σε κάποια συγκεκριμένη δηλαδή χρονική περίοδο και για λόγους που εύκολα μπορούν να ερμηνευτούν, στη θέση της μιας και μόνης αναντιστοιχίας που περιγράψαμε έχουμε δύο. Το αστείο βέβαια είναι πως τα εξωτερικά χαρακτηριστικά αυτής της δεύτερης αναντιστοιχίας, θα ήταν τα μόνα που θεωρητικά τουλάχιστον, θα μπορούσαν να άρουν τις συνέπειες της πρώτης και πιο «φυσιολογικής» αναντιστοιχίας.

Με άλλα λόγια την περίοδο αυτή είχαμε δύο αναντιστοιχίες ταυτόχρονα.

- Η πρώτη, η γνώριμη, ήθελε τα Μ.Ε. να μην μπορούν να συλλάβουν μια νέα κοινωνική εξελίξη, με πολλαπλασιασμό των πολιτικών υποκειμένων που λειτουργούσαν στα πλαίσια της.
- Η δεύτερη, η «περίεργη» ήθελε τα Μ.Ε. τα κυβερνητικά Μ.Ε., να μην μπορούν να συλλάβουν, ούτε να προσβάλλουν, ούτε κάν να εκφράσουν, τις εξελίξεις στο χώρο αυτό.

Και το «περίεργο» μάλιστα, αγγίζει τα όρια του «παραλογισμού», όταν οι εξελίξεις αυτές, δεν αφορούν τις εξελίξεις που γεννάει η κοινωνική δυναμική (και δημιουργούν απρόβλεπτα αισθήματα απειλής στην κεντρική εξουσία), αλλά αυτές που προγραμμάτισε και προκάλεσε η ίδια η κεντρική εξουσία!

Τις προκάλεσε, αλλά δεν κατάφερε να τις περάσει στα Μ.Ε.

Το κωμικοτραγικό μάλιστα, στην περίπτωση αυτή, είναι ότι ούτε κάν για τις προπαγανδιστικές της ανάγκες, προσβολής του κυβερνητικού έργου, δεν κατάφερε να τις περάσει. Και αυτό ίσως είναι το πιο εντυπωσιακό συμπέρασμα που θα μπορούσε να βγάλει κάποιος αναζητώντας τη μορφή των Μ.Ε. που θ' αντιστοιχούσε σε μια πιο κοινωνική κοινωνία.

Το συμπέρασμα αυτό και τ' αποτελέσματα της πλήρους κυβερνητικής αδυναμίας, να προβληθούν, αλλά και να φθάσουν στα Μ.Ε., οι εξελίξεις, σ' έναν και μόνο τομέα των κοινωνικών θεομάνων, στην Τ.Α. δηλαδή, που «έτυχε» να γνωρίσει ευνοϊκότατες ρυθμίσεις και μεγάλη ανάπτυξη, είναι τα μόνα επιχειρήματα που μπορεί να πείσουν. Και ανάγκη να πειστούν έχουν όλοι όσοι φαντάζονται, ότι αρκεί ένας νόμος που θα ενισχύει την Τ.Α., λ.χ. μια ανάπτυξη της ίσως ή μια πολιτική απόφαση προδολής της στα Μ.Ε.

Το ίδιο το ΠΑΣΟΚ ήταν το μεγάλο θύμα αυτής της αντίληψης.

Ε: Ολόκληρη όμως η παραπάνω συλλογιστική, περικλείει δύο τουλάχιστον κινδύνους.

Ο πρώτος είναι η εντύπωση που μπορεί να μείνει ότι τα προβλήματα αυτά, είναι περίπου αντικειμενικά και ότι καμία πολιτική λύση δεν μπορεί να υπάρξει. Ο δεύτερος σχετίζεται με την αξιωματική αποδοχή που στήριξε αυτή τη δεύτερη αναντιστοιχία.

Είναι δυνατόν δηλαδή η άποψη που διατυπώσαμε νια την

ύπαρχη πολιτικής βούλησης στην κυβέρνηση, να εφημενευτεί στενά και έτσι οι αιτίες ν' αναζητηθούν σε αστάθμητους παράγοντες, σε μεταφυσικούς λόγους ή σε άλλους, που όμως δεν θα έχουν σχέση με την πολιτική.

Τα πράγματα βέβαια δεν είναι έτσι. Αιτίες υπάρχουν, λύσεις υπάρχουν και είναι πάντα πολιτικές.

Κλειδιά όμως για μια τέτοια προσέγγιση δεν είναι ούτε η απλοποίηση των προβλημάτων, ούτε η συνθηματολογική αποτίμηση της κυβερνητικής πραχτικής σαν «μαύρης» ή «άσπρης». Η κυβερνητική πολιτική, στο συγκεκριμένο θέμα, είχε δύο πλευρές που λειτουργούσαν ταυτόχρονα.

- Από τη μια πλευρά υπήρχε η πολιτική βούληση αλλά και οι καλές προθέσεις για την άρση αυτής της αναντιστοιχίας και την πρόσθαση, τουλάχιστον της Τ.Α. στα Μ.Ε.
- Από την άλλη υπήρχαν συγκεκριμένες πολιτικές αιτίες, που αναρρούσαν την πολιτική αυτή βούληση, αφυδατώνοντας ή ξεστρατίζοντας τις συνέπειές της.

ΣΤ: Πριν αναλύσουμε όμως τις πολιτικές αυτές αιτίες, θα πρέπει να επιχειρήσουμε μια πολύ σύντομη επισήμανση που αφορά τη λειτουργία των Μ.Ε., αυτή την περίοδο. Και αυτό μόνο από μία πλευρά. Από την πλευρά του ανοίγματος των μέσων στην κοινωνία, γενικά, στις νέες εξελίξεις και στις προδευτικές ιδέες.

Είναι γεγονός και ανεξάρτητα από τη στάση των Μ.Ε. στο ζήτημα της ισότιμης αντιμετώπισης των πολιτικών κομμάτων, ότι στον τομέα αυτό έγιναν βήματα θετικά και αξιόλογα.

Περισσότερα στο ραδιόφωνο και λιγότερα στην τηλεόραση. Τόσο το ραδιόφωνο όσο και η τηλεόραση, στα μη ειδησεογραφικά προγράμματά τους (ή μάλλον σ' αυτά που δεν αφορούν τις πολιτικές δυνάμεις της χώρας μας), έχουν προγράμματα ποιοτικά καλύτερα, απ' ότι στο παρελθόν.

Κάποιες τάσεις στο ραδιόφωνο της ΕΡΤ 1 ειδικά, που κατέληξαν όμως και σε αποφάσεις, είναι πολύ ενδιαφέρουσες, ειδικά για τα θέματα που πραγματεύομαστε.

- Τα βήματα που έγιναν για ενίσχυση των επαρχιακών σταθμών. (Στελέχωση κάποιων με δημοσιογράφους, ισχυρότερα μηχανήματα κ.λπ.).
- Η δημιουργία εκπομπής αλλά και δυνατότητα σ' άλλες, για κάλυψη των γεγονότων και των εξελίξεων στο χώρο της Τ.Α.
- Η υιοθέτηση και η επέκταση του θεσμού των συνεργατών, που πρώτα εφαρμόστηκε επί Χατζίδακι στο Γ' πρόγραμμα. Ο θεσμός αυτός έχει καθοριστική σημασία, για την ελεύθερη από δεσμεύσεις και υπαλληλικές εξαρτήσεις, λειτουργία των προγραμμάτων.
- Η υιοθέτηση στοιχείων, από τη λογική της ελεύθερης ραδιοφωνίας. Οι μεταμεσονύκτιες εκπομπές, κύρια μουσικές, είναι μια ενδιαφέρουσα προοπτική για την υιοθέτηση όλο και περισσότερων στοιχείων της κοινωνίας, από τα Μ.Ε.
- Η σχετικά πολυφωνική και ιδιαίτερα αξιολογική επιλογή των προγραμμάτων. Φυσικά μιλάμε για το ραδιόφωνο και πάντα για τις μη ειδησεογραφικές εκπομπές. Αν και ειδικά στο ραδιόφωνο, υπάρχουν και στον τομέα των πολιτικών-ειδησεογραφικών εκπομπών, κάποιες εξαιρέσεις.
- Πάνω όμως απ' όλα αυτά, υπήρχε και κάτι αλλο, που αποτέλεσε την πιο σημαντική ίσως καινοτομία στα Μ.Ε. αυτής της περιόδου, από την οπτική γωνία βέβαια που εξετάζουμε το ζήτημα. Καινοτομία, θεσμική μεν, άτυπη δε.

Αναφερόμαστε στη λειτουργία κάποιων εκπομπών, που οι δέσμιοι στη λογική του καθολικού και ασφυκτικού ελέγχου των Μ.Ε. από το χράτος, θα ονόμαζαν «ανεξέλεγκτες». Τις εκπομπές αυτές τις έχουν αναλάβει δημοσιογράφοι ή «ειδικοί», με πλήρη ανεξαρτησία και χωρίς επεμβάσεις ή κατευθύνσεις.

Η ανεξαρτησία αυτή λειτουργεί προς δύο κατευθύνσεις. Από τη μία οι εκπομπές αυτές είναι ανεξάρτητες από τον εν γένει κρατικό μηχανισμό στα συγγενή θέματα που επιλαμβάνονται. Αυτό σημαίνει πως επισημοποιούν, στα σημεία αυτά τη σχετική αυτονομία των δημοσιογραφικών επιλογών που σχεδιάζουν τα Μ.Ε. απέναντι στις επιμέρους κρατικές υπηρεσίες.

Από την άλλη οι εκπομπές αυτές συμβολίζουν και τη σχετική ανεξαρτησία των παραγωγών-δημοσιογράφων, απέναντι στην ίδια τη διοίκηση των Μ.Ε. Η οποία με τη σειρά της, μόνη δυνατότητα ελέγχου, που διατηρεί για τον εαυτό της, είναι η καταστατική απαγόρευση της μετάδοσης του ήδη ηχογραφημένου προγράμματος (κάτι που έγινε ελάχιστες φορές τα τελευταία χρόνια) ή φυσικά η απόλυτη του υπευθύνου.

Η καινοτομία αυτή και ο σεβασμός της, αποτέλεσε τον πιο σημαντικό λόγο της ποιοτικής αναβάθμισης του ραδιοφώνου.

Το φαινόμενο αυτό βέβαια, δεν ήταν ο κανόνας, ούτε κάν στο ραδιόφωνο, αυτή την περίοδο.

Δεν ήταν όμως ούτε και η εξαίρεση.

Εξαίρεση ήταν, και αυτό είναι φυσικό, μόνο σε σχέση με τα προγράμματα εκείνα που είχαν πολιτική σημασία. Θα ήταν όμως συνεπίτερη εθελοτυφλία και πολιτική μυωπία, αν έμενε κανείς στη διαπίστωση, ότι κάτι τέτοιο, λειτουργησε μόνο κατ' εξαίρεση.

Η ρύθμιση αυτή είχε καταλυτική σημασία, για την προοπτική σύνδεσης των Μ.Ε. γενικά, με τα νέα πολιτικά υποκείμενα που αναπτύσσονται στην κοινωνία. Είναι ίσως, ο ιδιαίτερος δρόμος, για να εκφραστούν στα Μ.Ε. όι θεσμοί της κοινωνίας, χωρίς την υποταγή στις συμπληγάδες του χράτους ή μιας «κοινωνίας», που δεν θα είναι όμως κοινωνία. Αναφερόμαστε στην περίπτωση της ανάθεσης του προγράμματος, σε φορέα ή ένωση φορέων, που θ' ανακηρυχθούν μοναδικοί εκφραστές του κάθε κοινωνικού κινήματος. Ν' αναλάβει δηλαδή η Ε.Γ.Ε., η Ο.Γ.Ε. ή η Κ.Δ.Γ. ή ακόμα και η συντονιστική επιτροπή των τριών, την ευθύνη για μια φεμινιστική εκπομπή.

Εύκολα μπορεί ν' αντιληφθεί κανείς τη μονομέρεια της πρώτης επιλογής ή την κακή, άχρωμη και ανούσια κάλυψη, της δεύτερης.

Από την άλλη μεριά όμως, θα πρέπει να ομολογήσουμε, ότι η ρύθμιση αυτή δεν είναι κατοχυρωμένη θεσμικά. Η αγνόηση ή υποτίμηση αυτού του γεγονότος θα ήταν πολιτική μυωπία, ανάλογη με την υποτίμηση του επαναστατικού χαρακτήρα της εφαρμογής αυτής της ρύθμισης.

Οι τάσεις ποδηγέτησης και ελέγχου δεν θα εξαφανιστούν, παρά μόνο με τη θεσμοθέτησή τους.

Έχουν όμως σήμερα πολύ λιγότερα επιχειρήματα, πολύ μικρότερη ικανότητα να πείσουν.

Ακόμα και τους οπαδούς και τα στελέχη του κυβερνώντος κόμματος.

Η ίδια η πράξη, η ποιότητα δηλαδή των εκπομπών αυτών, η ακροαματικότητά τους, η εγκυρότητα των απόψεων που εφεράζουν, η αποτελεσματικότητα των επιμέρους επιδιώξεων τους και ακόμα η αίσθηση που δημιουργούν στους ακροατές, ότι διατυπώνουν απόψεις χωρίς να προπαγανδίζουν, είναι η

πιο πειστική απάντηση, στις τάσεις αυτές.

Η μη σωστή αποτίμηση από την άλλη, του ωιζοσπαστικού της χαρακτήρα, η αγνόηση της σημασίας της ρύθμισης αυτής, μέσα στο χρίσιμο αλλά όχι μοναδικό, πολιτικό παιχνίδι της μεγαλοκλίμακας, αλλά και η μη θεωρητική γενίκευση της λογικής της, οπωσδήποτε εκφράζουν την αδυναμία όλων, να παρέμβουν στη διαδικασία χάραξης της πορείας των εκδημοκρατισμών, στα Μ.Ε.

Ούτως ή άλλως όμως, σήμερα πια δεν βρισκόμαστε στο σημείο μηδέν. Οι νέες δυνάμεις της κοινωνίας, διαθέτουν πια μία τουλάχιστον σίγουρη, αποτελεσματική και φερέγγυα οδό, για να πολλαπλασιάσουν τις προσδάσεις τους στα Μ.Ε.

Αποτέλεσμα πρακτικό, αυτής της λειτουργίας, είναι η ποιοτική άνοδος των ραδιοφωνικών εκπομπών και η αύξηση της ακροαματικότητάς τους. Η έρευνα που πραγματοποίησε ο ΕΚΚΕ, σε συνεργασία με το Υφ. Νέας Γενιάς, δείχνει μια μεγάλη ακροαματικότητα του ραδιοφώνου μεταξύ των νέων, που είναι δύσκολο δείγμα και προτίμηση του ραδιοφώνου αντί της τηλέορασης.

Ζ: Οι τάσεις όμως αυτές μπορεί να είναι αρκετές για την αύξηση της ακροαματικότητας ή για την άνοδο των επιπλέοντων εκπομπών, δεν έχουν γενικευτεί όμως σε όλα τα ΜΕΚ και φυσικά δεν δίνουν λύση στο ζήτημα της εξάλειψης της αναντιστοιχίας ανάμεσα σε κοινωνικές εξελίξεις και Μ.Ε. Δεν ορίζουν από μόνες τους, τα Μ.Ε. που αντιστοιχούν σε κοινωνικούς μετασχηματισμούς με δημοκρατία, αυτοδιοίκηση και αυτοδιαχείριση, παρ' όλο που κάποιες απ' αυτές σηματοδούν μια ανάλογη πορεία.

Την ίδια στιγμή μάλιστα που όλες αυτές οι τάσεις, μαζί και η επίσημη πολιτική βούληση ενίσχυσης των θεσμών Τ.Α., συνυπήρχαν και συνυπάρχουν, με κάποιες άλλες πλευρές που υπονόμευαν συνέχεια την πορεία αυτή.

Μερικές από τις αιτίες αυτές ήταν οι εξής:

α) Το κλίμα που πρακτικά διαμορφώθηκε στα Μ.Ε., τόσο σ' επίπεδο πολιτικών υπευθύνων, όσο και σε χαμηλότερο επίπεδο, δεν ήταν πρόσφορο για το άνοιγμα των Μ.Ε. στη λογική που αντιστοιχούσε στην εξέλιξη των θεσμών αυτών. Και να γιατί.

Η συνεχής ανάπτυξη τόσο της Τ.Α., όσο και κάθε άλλου κοινωνικού θεσμού, δεν είναι ουδέτερη. Υπάρχει και συνεχίζει να αναπτύσσεται, μόνο σε αντιστοιχία με μια στρατηγική πορεία διαρθρωτικών αλλαγών, που με τη σειρά τους προβλέπουν ένα δημοκρατικό δρόμο για κοινωνικούς μετασχηματισμούς, οπου η Τ.Α., οι αλλοι θεσμοί της κοινωνίας, τα νεα κινηματα κ.λπ., θα είναι υποκείμενα αυτόνομα και πολιτικά, ώστε να συνδιαμορφώνουν τις εξελίξεις.

Ανάπτυξη της αυτοδιοίκησης σαν αυτοσκοπός, δεν υπάρχει. Ή μάλλον δεν υπάρχει σε μια τέτοια προοπτική. Αυτό είναι κάτι που και το ΠΑΣΟΚ στα θεωρητικά του κείμενα, το έχει αποδεχτεί. Προσωπική μου γνώμη είναι πως το είχε ξεκαθαρίσει και σ' επίπεδο πολιτικής ηγεσίας του υπ. Εσωτερικών (περιόδου 1981-84). Αποδεκτό δείχνει να είναι επίσης και από κάποια υπεύθυνα πολιτικά στελέχη των Μ.Ε.

Μπολιασμα όμως τέτοιο των μηνυμάτων που αφορούν την Τ.Α., αλλά και ολόκληρου του προγράμματος της ραδιοτηλεόρασης δεν έχει γίνει.

β) Αυτό είναι θέμα ποσοτικών αναφορών, θα μπορούσε να αντιτάξει κάποιος, και έμφασης στις αναφορές αυτές. Δυστυ-

χώς ομως η αληθεια στη ποσοτική αύξηση, φθάνει κάποτε ν' αποκτά και ποιοτικό χαρακτήρα, δεν έχει σχέση με όλες τις καταστάσεις. Αυτό τουλάχιστον έδειξε η πρόσφατη πραγματικότητα. Αντίθετα η ποσοτικά μεγάλη, αλλά επιφανειακή και όχι σωστά αξιολογημένη αναφορά, σε συνδυασμό με την ανιαρή διαδικασία συνεντεύξεων με δήμαρχους και κοινοτάρχες, πολλές φορές κούραζε και δημιουργούσε εύλογες αντιδράσεις.

Το παραδειγμα του δήμου Καλαμάτας είναι χρήσιμο και χαρακτηριστικό. Ο δήμος αυτός με δήμαρχο του ΠΑΣΟΚ και δίκαια προβαλλόμενος από την κυβέρνηση (και όχι μόνο απ' αυτή) για το πρωτοποριακό του έργο, έχει εμφανιστεί δεκάδες φορές από τα Μ.Ε. Πολλοί μάλιστα ίσως δηλώσουν ότι βαρέθηκαν να βλέπουν συνέχεια τον ίδιο δήμο, ο ίδιος δε ο δήμαρχος διστάζει να συνεχίζει να δέχεται αυτή την προσβολή, για να μην προκαλέσει σχόλια. Στην πραγματικότητα δημος ο δήμος της Καλαμάτας, δεν έχει πρόσθαση στα Μ.Ε!!!

Αυτό είναι κάτι που πρέπει ν' απασχολήσει τον ίδιο, την Τ.Α. γενικότερα, αλλά και τα Μ.Ε. Χρειάζεται κάτι παραπάνω και κάτι διαφορετικό, από μια επιφανειακή απαρίθμηση έργων με συνοδεία διθυράμβων και ζήτω.

Χρειάζεται να εκφραστεί η «επανάσταση που γίνεται εκεί κάτω», όπως θάλεγε και ο πολεοδόμος Γρ. Διαμαντόπουλος.

Ακόμα πιο απωθητικά λειτουργεί η βερμπαλιστική πολυλογία, που συνοδεύει τις ειδήσεις, όταν μάλιστα προσπαθεί με «μεγάλα λόγια» να υποκαταστήσει την αδυναμία ουσιαστικής σύλληψης των εξελίξεων.

Σε κάποια τέτοια στιγμή το γύρισμα του κουμπιού, εμφανίζεται σαν μόνη λύση...

γ) Ο στενός κυβερνητικός έλεγχος στα Μ.Ε., είναι κάτι που έχει αποτελέσει βασικό θέμα διαλόγου, σε σχέση με τη ραδιοτηλεόραση. Στο συγκεκριμένο όμως θέμα που πραγματεύμαστε, δεν υπήρξε ούτε μεγάλος ούτε στενός έλεγχος. Θάλεγε μάλιστα κανείς, ότι υπήρξε και εδώ, μια «μεγάλη ιδιαιτερότητα». Π.χ. ειδική εκπομπή για την Τ.Α. «ανεξέλεκτη», ίσες σχετικά ευκαιρίες πρόσθασης σε φορείς Τ.Α., ανεξάρτητα από τη δημοτική πλειοψηφία κ.λπ.

Ωστόσο και εδώ το πρόβλημα υπάρχει. Μόνο που εκφράζεται διαφορετικά.

Σταθερή πεποίθηση των υπευθύνων για τα Μ.Ε. είναι ότι όλα τ' άλλα έχουν δευτερεύουσα και διακοσμητική σημασία, αφού το πολιτικό παιχνίδι παίζεται σε κεντρικό επίπεδο. Αυτή η πεποίθηση ενώ έχει βάση, στην πράξη καταλήγει ν' αναπαράγει συνέχεια το μοντέλο της κοινωνίας που το πολιτικό παιχνίδι θα παίζεται πάντα σ' αυτό-υπονόμευση της όποιας πολιτικής βούλησης διατρέχει όλα τα σχετικά προγράμματα και χαρακτηρίζει όλες τις επιλογές.

— Του δημοσιογράφου λ.χ. που αναζητά την είδηση σε κάποιο δήμο ή κοινότητα. Στόχος του, πιο πολύ είναι η ανάδειξη των νέων δυνατοτήτων που παραχώρησε η κυβέρνηση, παρά η ανάδειξη του ίδιου του δήμου, σαν αυτόνομο πολιτικό υποκείμενο που με την παρέμβασή του, διαμορφώνει άλλους όρους ζωής.

— Ο υπεύθυνος για τις ειδήσεις, πιο πολύ θα σταθεί στους απολογισμούς του υπουργού, υφυπουργού ή νομάρχη για γεγονότα που αντανακλούν το κυβερνητικό έργο ή τις τρέχουσες προτεραιότητες και λιγότερο στο ίδιο το γεγονός και τη δυναμική του.

— Ο υπεύθυνος για το σχεδιασμό του προγράμματος πιο εύκο-

λα θα επιλέξει εκπομπές και θέματα που θ' αφορούν έστω και δευτερεύοντα γεγονότα στο χώρο της κεντρικής διοίκησης, παρά άλλα, που μπορεί να είναι σημαντικά, δεν αφορούν όμως παρά θεσμούς της κοινωνίας.

Και όλοι μαζί, σε συνθήκες στενότητας των σχετικών προγραμμάτων, προκρίνουν μια εξαιρετικά δυσανάλογη κατανομή, υπέρ των στοιχείων εκείνων που αναδεικνύουν άμεσα το κυβερνητικό έργο. Και κάτι ακόμα. Η υποτίμηση των γεγονότων πέρα απ' αυτό, οδηγεί τις περισσότερες φορές στην κακή παρουσίαση των γεγονότων της Τ.Α. κ.λπ., με τρόπο ώστε να πολλαπλασιάζει τις προκαταλήψεις για την ικανότητα τέτοιων θεσμών μόνο για δευτερεύουσες ως μη σοβαρές ευθύνες. «Θύτης» λοιπόν, απ' αυτή την πλευρά είναι η ίδια η πολιτική του κυβερνώντος κόμματος. Και με τις πράξεις της και με τις παραλείψεις της.

Η: Είναι αυτονόητο βέβαια ότι τελικό «θύμα», όλων αυτών ων εξελίξεων, για τις οποίες η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ πολύ ίγα έκανε για να την αλλάξει, ή μάλλον έκανε ότι μπορούσε να τις ενισχύσει, ήταν φυσικά η ίδια αυτή η κυβέρνηση. Σαταφέρε δηλαδή να πείσει όλους τους Έλληνες ότι «χρησιμοτοιεί» τα Μ.Ε. προπαγανδιστικά, για να προβάλλει το κυβερνητικό έργο, αποτυγχάνοντας εντελώς να δείξει ακόμα και το κυβερνητικό έργο. Και αναφερόμαστε βέβαια στα θέματα της Τ.Α., άλλα και πιο γενικά στους νέους θεσμούς.

Πέρα από την αποτυχία όμως αυτή, απέτυχε επίσης να προβάλλει όλη αυτή την κοσμογονία των ενεργοποιημένων πολιτών, που άρχισαν σιγά-σιγά να παίρνουν απάνω τους, την ευθύνη για τη ζωή και τον τόπο τους. Και δεν είναι άμοιρο φυσικά το κλίμα των τελευταίων χρόνων, γι' αυτή την εξέλιξη.

Ενα τέλος, χωρίς λύση

«Η προοπτική ενός κράτους που από τη μια μεριά θα ενδυναμώνεται για ν' αντιμετωπίσει τις διεθνείς δυνάμεις, τις πολυεθνικές εταιρείες και τις εξωτερικές επιβούλες και από την άλλη, θα πραγματοποιεί μια πραγματική αποκέντρωση, φθάνοντας τον καταμερισμό της εξουσίας σε τοπικό επίπεδο, ως την αυτοδιαχείριση, θα οδηγούσε διαλεκτικά σ' ένα καινούριο δρόμο, πρωτότυπο για την πολιτική πραγματικότητα της Ευρώπης».

ANPI ΛΕΦΕΒΡ Αυγή 23/5/1982

Ολόκληρη η προβληματική που αναπτύχθηκε εδώ, είναι σίδυντο ότι κάπου... πάσχει. Δεν προτείνει λύσεις. Γιατί και αυτές που αναφέρει, πιο πολύ είναι χαρακτηριστικά τών σημεριών Μ.Ε. που πρέπει να πολλαπλασιαστούν ή έστω κάποιες ράτες επισημάνσεις, παρά λύσεις. Η ανάγκη όμως σήμερα δεν ήταν αυτή. Το «μάθημα» από τη συνταγή του ΠΑΣΟΚ, πρέπει να γίνει μάθημα σ' όλους. Και κάτι παραπάνω. Να πείσει ότι θα φέρει πια η στιγμή, για ν' ανοίξει ένας ουσιαστικός διάγος. Η κοινωνία μας, ούτως ή άλλως έχει πάρει το δρόμο συ θ' αναδεικνύει, μέρα με τη μέρα, όλο και περισσότερα υποχείμενα με τάσεις πολιτικής αυτονομίας. Η προοπτική του... Λεφέρδος είναι προοπτική για όλες τις σύγχρονες, ανεπτυγμένες χώρες στη Δυτ. Ευρώπη. Και φυσικά όχι μόνο γι' αυτές.

Η ανάγκη λοιπόν να προσδιοριστούν με σαφήνεια τα Μ.Ε. ώστε θα έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν, αυτή τη νέα δυνατή, είναι σήμερα κάτι παραπάνω από αναγκαία.

Και κάτι τέτοιο δεν μπόρεσε να γίνει στα Μ.Ε. αυτής της

περιόδου. Δεν μπορεί να γίνει δηλαδή μόνο με κάποια κυριευτική αλλαγή. Το ίδιο ομως δεν μπορεί να γίνει με επιλογές που θα βασίζονται στις διαφορετικές πολιτικές που έχουν προταθεί μέχρι σήμερα.

Η συμβολή του κειμένου αυτού στην προβληματική που θα πρέπει ν' ανοίξει είχε δυο χειροπιαστούς στόχους.

α) Να επισημάνει την ύπαρξη και τον πολλαπλασιασμό των νέων πολιτικών υποκειμένων και την προοπτική των κοινωνικών εξελίξεων που σηματοδοτούν.

β) Να αναδείξει την πλήρη αδυναμία των Μ.Ε. να συλλάβουν αυτήν την εξέλιξη.

Είχε όμως και άλλους δύο, λιγότερο χειροπιαστούς.

α) Να προλάβει τις ψευδαισθήσεις που θα έβλεπαν αρκετή μια κυβερνητική αλλαγή ή ακόμα και μια απλή αλλαγή της κυβερνητικής πολιτικής.

β) Να επισημάνει ότι το πρόδολημα του συγκεκριμένου εκδημοκρατισμού που έχουν ανάγκη τα Μ.Ε, προϋποθέτει κάτι πιο σύνθετο από τη διαφορετική πολιτική, κάτι πιο ριζοσπαστικό από την προοπτική μιας φιλικά διαφορετικής πολιτικής. Προϋποθέτει άλλου τύπου Μ.Ε. Με διαφορετική δομή, λειτουργία και προσρισμού.

Το καινούριο δε κεφάλαιο που ανοίγει και συμβολές για τον προσδιορισμό των επιμέρους στοιχείων του νέου αυτού τύπου Μ.Ε., θα είναι σίγουρα το αντικείμενο προβληματισμών, που θα εμφανίζονται, με μια όλο και μεγαλύτερη συχνότητα στο μέλλον.

